

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

**KRESBA LIDSKÉ POSTAVY
U DĚTÍ MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU**

(Diplomová práce)

Autor: Monika Trávníčková

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Jana Kouřilová

České Budějovice

2010

ANOTACE

Diplomová práce je zaměřena na kresbu lidské figury z profilu a její vývoj u dětí mladšího školního věku.

V teoretické části je charakterizováno mladší školní období v jednotlivých vývojových etapách. Dále poskytuje obecnější informace o výtvarném projevu a jeho vývojových stádiích.

Praktická část zobrazuje výsledky zkoumání kreseb lidské postavy z profilu od dětí 1.-5.třídy. Dále schopnost dětí zvládnout nakrestlit lidskou postavu z profilu v jednotlivém věkovém období a jejich porovnávání. Výsledky byly zkoumány podle určitých kritérií.

ANNOTATION

The dissertation is focused on drawing of a profile human figure and on its development when accomplished by younger school-age children.

In the theoretical part there are characteristics of younger school age and its particular developmental stages. Further it presents more general information about creative expression and its developmental stages.

The practical part presents results of the survey – drawings of profile human figures by children from 1st to 5th grade. Then the work deals with children's capability to draw a profile human figure at different ages and their comparison. Specific criteria were used to explore the results.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem svoji diplomovou práci na téma „Kresba lidské postavy u dětí mladšího školního věku“ vypracovala samostatně, s použitím literatury a zdrojů, které jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění. Souhlasím se zveřejněním své diplomové práce a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích a na jejich internetových stránkách.

20.4.2010

.....

podpis

Poděkování:

Ráda bych poděkovala vedoucí své diplomové práce Mgr. Janě Kouřilové za její odborné a trpělivé vedení, důležité připomínky a cenné rady, které mi velmi pomohly při zpracování této diplomové práce. Dále děkuji paním učitelkám 1.stupně ZŠ JUDr. Josefa Mareše ve Znojmě, které mi umožnily získat obrázky od žáků pro praktickou část mé diplomové práce.

OBSAH

ÚVOD	10
TEORETICKÁ ČÁST	
1.Mladší školní období	11
1.1 Charakteristika období.....	11
1.2 Vývoj schopností a dovedností žáka mladšího školního věku.....	12
1.3 Kognitivní vývoj v období mladšího školního věku	14
1.4 Emoční vývoj a socializace	15
2. Začátky výtvarného projevu dětí.....	16
3. Vývoj dětské kresby	18
3.1 Bezobsažná čáranice	18
3.2 Obsažná čáranice	19
3.3 Přejít ke znakové kresbě	20
3.4 Znaková kresba	20
3.5 Spontánní realismus	21
3.6 Vizualní realismus	23
4. Vývojové rysy dětí při kresbě figury v 1. – 5. ročníku základní školy	24
4.1 Kresba postavy v 1.třídě	24
4.2 Kresba postavy v 2.třídě	24
4.3 Kresba postavy ve 3.třídě	25
4.4 Kresba postavy ve 4.třídě	25
5. Symbolika v zobrazování postav	26
5.1 Velikost postavy	26
5.2 Chybění podstatných částí těla (hlava, trup, končetiny, rysy obličeje)	26

5.3 Hlava	26
5.4 Tělo	27
5.5 Oblečení	27
5.6 Kvalita čar	28
5.7 Pečlivé provedení s mnoha detaily	28
6. Profil postavy	29

PRAKTICKÁ ČÁST

1. Cíle výzkumu.....	30
2. Hypotézy	30
3. Charakteristika vzorku dětí	30
4. Metody získávání dat a způsob práce	31
5. Metoda zpracování dat	32
6. Výsledky vyhodnocení obrázků	34
1. Skupina	34
2. Skupina.....	38
3. Skupina.....	41
4. Skupina	46
5. Skupina.....	50
6. Skupina	53
7. Ověření hypotéz	61
8. Závěry výzkumné studie	61
9. Závěr	64
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	65
SEZNAM OBRÁZKOVÝCH PŘÍLOH	67

ÚVOD

Dětská kresba představuje zcela přirozený způsob zobrazení reálného a fantazijního světa dítěte a je považována za jeden z nejvhodnějších způsobů poznání jeho osobnosti. Odkrývá vnitřní život dítěte, jeho myšlení, vnímání, citění a pomáhá poznat rozvoj jedince v mnoha oblastech. Děti kreslí na základě vlastního prožitku a motivuje je to, co právě prožívají.

Kresba dětí v sobě skrývá mnoho zvláštností a tajemství. O tom, co kresba dítěte může zobrazovat a co se na takové kresbě může hodnotit, nebo co se z kresby může zjistit, jsem se dozvěděla na semináři „Výtvarný projev dítěte,“. Seminář byl velmi zajímavý a opravdu mě zaujal z hlediska možného poznávání dětské osobnosti z kresby. Tento seminář mi také pomohl o dětských kresbách více a hlouběji přemýšlet, zaměřit se na to, co by mohl obrázek znamenat, nebo co dítě obrázkem chtělo zobrazit. Kresebný projev je do jisté míry odrazem jeho osobnosti, a také odráží jeho intelektuální vývoj i úroveň grafomotoriky. Proto jsem velmi ráda, že jsem si zvolila téma: „Kresba lidské postavy u dětí mladšího školního věku“. V mé diplomové práci se zaměřuji na kresbu lidské postavy z profilu.

V teoretické části se zabývám charakteristikou mladšího školního období. Také mapuji začátky dětské kresby a následně pak uvádím stadia vývoje dětské kresby.

V praktické části hodnotím kresby podle kritérií a rozdělují jednotlivé kresby do skupin. Tyto skupiny pak ukazují, jak děti v jednotlivých ročnících profil zvládají, a také se dozvíme z výsledků, jak se postupně vyvíjí profil u dětí mladšího školního věku.

V závěru nakonec shrnuji celkové výsledky výzkumné studie.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Mladší školní období

1.1 Charakteristika období

Mladší školní období se označuje zpravidla dobou od 6-7 let, kdy dítě vstupuje do školy, a do 11-12 let, kdy začínají první známky pohlavního dospívání. Vstup do školy velmi poznamenává rozhodujícím způsobem toto období.

Matějček (1986) dává přednost rozlišení mladšího školního věku (zhruba 6-8let) a středního školního věku (mezi 9.-12. rokem). Mladší školní věk pokládá za typické přechodné období mezi hravým předškolním věkem a vyspělejším chováním školáka. Děti v mladším školním věku jsou ještě hravé, jsou schopny se soustředit na jednu věc krátkou dobu a mají rády pohádky. Tato vývojová etapa přináší vyšší rozkolísanost a zranitelnost, vyžaduje proto více trpělivosti a pomoci rodičů a učitelů.

Změny v této etapě života se nezdají tak převratné jako v předškolním věku. Celé období lze označit jako věk střízlivého realismu. Na rozdíl od menšího dítěte, které je ve svém vnímání, myšlení i jednání hodně závislé na vlastních přáních i fantaziích, se školák zaměřuje na to, co je a jak to je. Chce pochopit okolní svět a věci v něm „doopravdy“. Tento charakteristický rys školního dítěte pozorujeme v jeho mluvě, v kresbách, v písemných projevech, čtenářských zájmech i ve hře. Školák se více zajímá o knihy, ve kterých se dozvídá o věcech, lidech a zemích, a tak rozšiřuje své vlastní poznání. Dává přednost realisticky provedeným ilustracím, a také v se jeho hře projevuje snaha napodobit úlohy, které přesně odpovídají skutečné předloze. Realismus školáka je závislý na tom, co mu autority, jako rodiče, učitelé povědí, a to je realismus „naivní“. A teprve později se dítě stává kritičtější, a jeho přístup ke světu je „kriticky realistický“, a to už začíná období dospívání.

I ve školním věku dítě je, a chce být, plně aktivní ve svém vztahu ke světu ,a ne být jen pasivní obětí vnějších podmínek, ať už je hodnotíme kladně nebo záporně. Proto rodina a škola, které je „nutí“ k přejímání poznatků a způsobů chování, nevyhovují jeho psychickému zaměření a nevyužívají jeho vývojových možností. Dítě chce věci prozkoumat -a to reálnou činností. Proto jsou u dětí oblíbené různé pokusy a zkoušení různých možností, především v technických oblastech. Realistické zaměření mladšího školního věku je charakteristickým rysem tohoto období (Langmeier, Krejčířová, 2006).

1.2 Vývoj schopností a dovedností žáka mladšího školního věku

Vývoj pohybových i ostatních schopností je závislý na tělesném růstu. Růst je během tohoto období většinou rovnoměrně plynulý, zatímco před jeho začátkem ,a opět na jeho konci ,lze většinou pozorovat větší nebo menší růstové zrychlení. Dnešní školní děti jsou v průměru větší a silnější než děti před třiceti lety.

Behem celého období se zlepšuje **hrubá i jemná motorika**. Pohyby jsou rychlejší, svalová síla je větší a nápadně se zlepšuje koordinace všech pohybů celého těla. S tím také souvisí zájem o pohybové hry a sportovní výkony, které vyžadují obratnost, vytrvalost a sílu. Závisí na tom však i zlepšený výkon při učení psaní a kreslení. Zprvu jsou pohyby při praktických výkonech soustředovány do ramenního a loketního koubu, teprve pak delší cvičení vede k potřebné jemnější koordinaci pohybů zápěstí a prstů. Motorický výkon nezávisí jen na věku, ale také na vnějších podmínkách. Pokud jsou vhodně podporovány, můžeme zaznamenat rychlejší a diferencovanější vzestup. Rozdíly mezi dětmi v pohybových dovednostech mohou být podmíněny zčásti tím, jak je rodiče povzbuzují nebo naopak nepodporují ze strachu, aby si něco neudělaly. Děti rodiči omezované nebo tělesně slabší, pak podávají nižší výkony, a také pak ztrácejí zájem o pohybové aktivity, které se pak málo rozvíjejí.

Smyslové vnímání se v tomto věku soustavně vyvíjí. Vnímání není pouhý souhrn elementárních počítků, které vznikají působením jednoduchých podnětů na smysly. Je to složitý psychický akt, kde jsou zúčastněny všechny složky osobnosti člověka – jeho postoje, očekávání, soustředěnost, vytrvalost, zkušenosti, zájem i dosud rozvinuté schopnosti. Ve všech oblastech vnímání a to zejména zrakového a sluchového, pozorujeme ve školním věku výrazné pokroky. Dítě je pozornější, vytrvalejší, všechno zkoumá a ve svém vnímání se stává méně závislý na svých okamžitých přáních a potřebách než mladší dítě. Nevnímá už věci v celku, ale prozkoumává je po částech, až do detailů. Vnímání se stává cílevědomým aktem – **pozorováním**. Vznik pozorování znamená krok v oddělení teoretické poznávací činnosti od praktické jednacích aktivity. Školák se stále více odpoutává od vázanosti na to, co právě dělá, a co v daném okamžiku vnímá. Školákovi se svět rozšiřuje v prostoru i v čase. Už malé dítě je schopné vzpomenout si na minulé události a vybavit si je v mysli, ale nedovede zatím posoudit, co je dříve a co později. Schopnost vybavit si v paměti dřívější vjemy – **představivost** – dosahuje u dětí školního věku překvapivého vrcholu.

Nejen motorika a smyslové vnímání se ve školním věku zdokonalují a rozvíjejí do vzájemně propojených forem, ale také se výrazně vyvíjí **řeč**. Ta dovoluje dalšímu rozvoji v celé oblasti chování a prožívání, a také je základním předpokladem úspěšného školního učení a pamatování. Ve školním věku také výrazně roste slovní zásoba, délka a složitost vět a souvětí a celá stavba vět. Počet slov, která dítě v této době aktivně užívá nebo jim rozumí, je už na začátku školní docházky značný a stále stoupá.

Vývoj řeči podporuje také rozvoj paměti. Ve školním věku je paměť krátkodobá i dlouhodobá stabilnější. Dítě dovede podstatně lépe reprodukovat naučenou látku a vzestup v tomto směru je od začátku do konce mladšího školního věku podstatný. Další zlepšování paměti ve školním věku je podmíněno hlavně větší bohatostí již osvojených znalostí, a také tím, že školní dítě začíná samo využívat i různých záměrných paměťových strategií, kolem 6-7 let již začíná používat strategii opakování.

Pokud jde o učení, víme, že už novorozenec má schopnost vytvářet relativně stabilní vzorce chování, tj. učit se. V předškolním věku je učení závislé na právě vnímaných jevech a omezené na jednoduchá spojení. Ve školním věku získává proces učení novou kvalitu tím, že se více opírá o řeč a že je daleko častěji plánovitý. Dítě dovede dávat pozor na více aspektů učební látky a tak roste i jeho složitost učení. S plánovitostí a záměrností učení souvisí právě to, že si dítě osvojuje i jisté obecnější postupy učení. Škola i rodina tu mají nezastupitelný význam, každá svým odlišným způsobem (Langmeier, Krejčířová, 2006).

1.3 Kognitivní vývoj v období mladšího školního věku

V období školního věku začínají děti uvažovat jiným způsobem než dřív. V jejich myšlení se objevují vývojově podmíněné změny, které jim umožňují zvládnout nároky učiva, na druhé straně škola jejich rozumové schopnosti dále rozvíjí. Piaget (1996) nazval způsob myšlení, typický pro mladší školní věk, fází konkrétních logických operací.

Děti vycházejí ze zkušenosti s vlastní činností, se zacházením s různými věcmi a z kontaktu s různými lidmi. Konkrétní zkušenost zahrnuje svět živých a neživých objektů, jejich vlastností a vztahů. Školní děti dávají přednost způsobu poznávání, kdy se mohou samy přesvědčit o pravdivosti verbálně prezentovaných informací. Proto na začátku uvažování, na počátku školní docházky, pomáhají názorné pomůcky a možnost ověřit si výklad učitele prakticky na nějakém příkladu (Vágnerová, 2000).

Nejdůležitější činností pro poznávání světa věcí i začlenění do lidského společenství byla v předškolním věku **hra**, nyní je to skutečná práce. Dítě, které začíná pracovat, si ale hrát nepřestává. Pro zdravý vývoj osobnosti je hra i ve školním věku nezbytná (Langmeier, Krejčířová, 2006).

1.4 Emoční vývoj a socializace

Vstup dítěte do školy je důležitý životní mezník, kdy nastává změna v jeho způsobu života a sociálních vztazích. Školní docházka přináší dítěti nové vztahy a to k učiteli a ke spolužákům. Učitel je pro dítě zvláště v počátcích tohoto věkového období velkou autoritou.

Spolužáci, vrstevníci získávají pro dítě značný význam, vytvářejí se kamarádské vztahy, ale také vztahy charakterizované soupeřením, spoluprací, ale také agresivitou. Dítě se učí různým formám sociální interakce a komunikace s různými lidmi (Čáp, Mareš, 2007).

Ve vrstevnické skupině se dítě učí stále lepšímu porozumění různým názorům, přáním a potřebám různých lidí. Narůstá i schopnost volného sebeřízení či **seberegulace**. Narůstající schopnost seberegulace je důsledkem skutečnosti, že dítě nyní lépe rozumí svým vlastním pocitům v dané situaci a současně bere ohled i na očekávání, požadavky a postoje sociálního okolí.

Také vývoj emočního porozumění zřetelně pokročil. Ve školním věku dítě poznává, že pocity, přání či motivy je možné před okolím skrývat. Emoční vývoj je závislý na konkrétních sociálních zkušenostech dítěte.

Vývoj sociálních kontrol a hodnotové orientace je už zahájen v předškolním období, takže školní začátečník si už sebou do školy přináší základní normy sociálního chování a také základní hodnoty. Dítě si před vstupem do školy osvojilo příkazy a zákazy ukládané významnými dospělými. Ale sociální kontroly, tak i hodnotové orientace, jsou velmi labilní a jsou závislé na situaci, na potřebách dítěte a na postojích dospělých autorit. Vnitřní kontroly jsou tedy na začátku školní docházky ještě velmi nepevné a musí se stále podporovat zvnějšku. Teprve během školního věku se začínají sociální normy stabilizovat a s příchodem logického myšlení je dítě schopno pochopit určité věci a jevy jako trvalé hodnotné cíle vlastního jednání (Langmeier, Krejčířová, 2006).

2. Začátky výtvarného projevu dětí

Vlastní začátky dětské výtvarné „řeči“ se podobají řeči mluvené. Tak jako jednotlivé zvuky přecházejí neohraničeně jeden do druhého a jsou tu dřív, než se spojí s nějakým věcným významem, tak nějak je to podobně i s prvními začátky kreslířské formy. Málokdy si jich povšimneme, někdy však přistihneme jednoroční batole, jak sleduje očima pohyb vlastního prstíku a také jak otiskne zamazanou dlaň na bílou plochu nebo že sleduje stopu ukazováčku na zamlženém skle.

Radost z právě vznikající stopy, je u dítěte daleko větší než zájem na konečném výsledku. To vede k úvahám o prvotním významu motorického činitele v kresbě. Zdá se, že okolnost, že dítě „kreslí“, je zpočátku důležitější, než co se kreslí.

Kreslení, zatím třeba jen čárání, je pro dítě hrou. Liší se však od jiných her už od samého začátku, protože výsledkem je „trvalý“ produkt – čára, barevná skvrna – vyzývající k další hře, která může být čím dál tím víc komplikovaná, může se změnit z pouhého vytváření stopy v zobrazení známých věcí a v tomto případě už vlastně přestane být hrou a stává se vážným pokusem o uplatnění vlastních schopností dítěte. Podle některých domněnek je pro dítě kresba obrázkovou řečí, pomocí níž vypráví o dojmech (Uždil, 1974).

Pro děti je velmi složité vyjadřovat své dojmy slovy, protože nemají ještě rozvinutou slovní zásobu a proto je pro ně jednodušší vyjádřit své pocity kresbou (Davido, 2001).

Jindy spočívá smysl kresby v autostylizaci, ve zpředmětnění vlastního já. Podle jiných názorů je základem kreslení potřeba napodobit (Uždil, 1974).

Pro ně je první čmárání příjemnou zkušeností a také výtvarný projev přispívá k harmoničnosti a všestrannosti výchovy dětí.

Podle Vítkové (1985) spočívá přímo výtvarný projev v těchto aspektech:

- Výtvarný projev obohacuje dítě o **zkušenosti smyslové** a také má význam pro výchovu smyslů, především zraku a hmatu.

- Dále přispívá k rozvoji **motorických dovedností** a to hlavně jemné motoriky ruky.
- Učí dítě **pozorovat** svět kolem sebe a pozorování je spojeno s **citovou oblastí**.
- Podporuje **představivost a fantazii, ideovou výchovu** a také podporuje vytváření **estetických postojů**.
- **Tvůrčí aktivita** přináší dětem radost a proto je důležité umožňovat dětem výtvarné činnosti již od nejútlejšího věku (Vítková, 1986).

3. Vývoj dětské kresby

Dětské kresby procházejí stádii, které těsně souvisejí s vývojem intelektu dítěte. Kresba se vyvíjí v závislosti na vývoji jedince a to bez ohledu na jeho umělecké schopnosti. Přestože bývá někdy nakreslená kresba načmáraná a neobratně nakreslená, není to jistý příznak duševní zaostalosti dítěte. Každé stádium trvá určitou dobu a každému věku odpovídá určitý typ kresby. Tuto domněnku vyslovil jako první Luquet a čas to také potvrdil (Davido, 2001).

3.1 Bezobsažná čáranice

Tuto etapu můžeme pozorovat od 12 měsíců věku dítěte a toto období trvá asi půl roku, pak čáranice mění svou kvalitu a dítě zvolna přechází do období obsažné čáranice, což souvisí s celkovým psychickým vývojem dítěte. Tvoří základní etapu ve vývoji dětského výtvarného projevu. Vychází z prvních kontaktů dítěte s výtvarným materiálem a jeho první uchopení dává možnost dítěti možnost vytvářet výtvarný projev, který zatím nic nezobrazuje, ale dítěti dělá radost. První čárání je spontánní činnost, která vychází z motorického základu. Dítě zatím nechce čmáráním nic vyjádřit, ale těmito automatickými pohyby výtvarným materiálem po papíře se kresba vyvíjí a zdokonaluje. Čárání pozorujeme u všech dětí, když dostanou příležitost.

Čáranice jsou tvořeny zprvu pohybem celého těla, později se pohyb začíná omezovat na celou ruku. Druhou úlohu pak mají klouby loketní a zápěstní.

Kvalita tohoto prvního výtvarného projevu je podmíněna intenzitou pocitu líbivosti a radosti. Tento radostný pocit můžeme pozorovat ve tváři batolete.

Tato jednotvárná čáranice se vlivem koordinace drobnějších kloubů a svalů brzy začne měnit v drobnější a přesnější linie – přímký, krátké čáry, vlnovky, lomené čáry.

Dalším novým rysem, který se začne objevovat je rytmizace čar, která dává vznik určitým pohybovým vzorům, které v závěru prvotní etapy tvoří dominantu dětského výtvarného projevu. Z čáranic pak dítě přechází do období obsažné čáranice (Vítková, Toufar, 1986).

3.2 Obsažná čáranice

S přibývajícímí zkušenostmi můžeme u výtvarného projevu dítěte sledovat změny. Dítě si začíná také uvědomovat, že jeho čaráním něco na papíře vzniká. Věkem sem patří děti mezi 18 – 24 měsíci, pokud prošly částečně minulým obdobím. Pokud dítě dostane výtvarný materiál do ruky později, potom se období samozřejmě posunuje za hranici druhého roku.

Dítě chce pomocí čáry poprvé vizuálně prezentovat svůj styk se světem a jeho poznáním. Čáranice v druhé etapě se zdají být podobné té první, ale jsou už však kultivovanější, a to jak vedení čáry, tak i v přítlaku, v ovládnání směru, ve velikostním rozlišení jednotlivých uzavřených útvarů a v důsledném pokrytí celé plochy papíru.

Uždil (1997) k tomuto období uvádí , že čáranice mají mnoho typů – body, klikatky, klubíčka velmi jemných čar a spirály – oválné , kruhové i hranaté. Všechny jsou přípravou pro opravdové kreslení.

Obsažná čáranka je charakteristická především tím , že dítě dodatečně vkládá do kresby obrazy něčeho skutečného. Začíná se rodit obraz věcí a jevů, i když stále náhodný. Vzniká první důkaz o důležité vlastnosti lidského vědomí – schopnosti vytvářet **zobrazující výtvarný projev**.

Tento projev pak většinou už vyjadřuje pohyb. Kruh znamená točící se kolo, auto, strom, slunce, hračku, přímka znamená jdoucí maminku... Dospělému tyto linie a čáry nepřipomínají nic z toho , co dítě v kresbě vidí. Je zde proto nutný „slovní výklad“ dítěte. Velmi zajímavé je, že dítě v jedné kresbě mění i nekolikrát původní obsah. Jediná čára má pro dítě více významů. V konečné fázi může pak dítě sestavuje z různě seskupených čar i celý děj (Vítková, Toufar, 1986).

3.3 Přechod ke znakové kresbě

Období obsažené čáranice nekončí náhle, ale v rámci čáranice se postupně objevuje první náznak, i když vznikají bez nějakého úmyslu dítěte. V tomto období vznikají mezi dětmi velké individuální rozdíly. Do této etapy řadíme děti mezi 24 – 30 měsíci.

V kreslení převládá kruhová čáranice, i když došlo k určité změně od předešlého období. Čáry se tolik nepřekrývají, dítě kreslí ovály vedle sebe a to všude na výkrese, kde je volné místo. Dítě začíná spojovat ovály, doplňuje ovály svislými i vodorovnými čarami. V původním oválu se začínají objevovat pravé úhly. Toto vše je grafická příprava dítěte k vytváření vlastních znaků pro jednotlivé osoby, předměty a jevy.

Dítě jednotlivé čáry pojmenovává. Vzniklá seskupení čar v něm zase vzbuzuje představu určitého předmětu a toto poznání hlásí i dospělému.

Uždil (1997) si všímá změny vedení čar. Už se podle něj nejedná o změt čar, ale dítě se snaží vytvořit ovál jednou čarou a uzavřít ho. Dále se tahy čáranic začínají křížit ve vodorovném a svislém směru. Uždil (1997) uvádí, že v tomto období znikají dvě základní pohybově grafické „figury“ čáranic a to ovál a kříž. Krouživý pohyb umožňuje vznik obrazců blízkým trojúhelníku nebo čtverci. První domečky mívají zakulacené rohy. Hlavonožci vznikají z oválu a záměrně vedených čar. Dítě si při práci „hraje“ nejen s čarou, ale také s obsahem smyslové zkušenosti (Vítková, Toufar, 1986).

3.4 Znaková kresba

Období znakové kresby představuje vrchol v kreslení dětí v mateřské škole a věkem sem řadíme děti mezi 30 – 36 měsícem. Pokrok od neobsahového výtvarného projevu k obsahovému je celkem plynulý. Potřebu sdělit obsah o poznání světa můžeme nazvat seberealizací dítěte.

Stále ještě převládají motorické a senzomotorické momenty, o kterých jsme se zmínili v případě čáranic. Vzniká však důvod, aby se dítě vyjadřovalo výtvarně, i když už ovládá slova a vytváří si první pojmy.

Uždil (1995) si všímá, jak vznikají znaky pro předměty a jevy okolního světa. Dítě často kreslí sluníčko, i když si ho nemůže prohlédnout. Kresbu postavy tvoří uzavřený ovál, který na začátku nepředstavuje jenom hlavu, ale i tělo. Zpravidla má hlavonožec dřív nohy než ruce – z oválu pak vycházejí rovnoběžné řasnaté čáry. Trup dítě kreslí později, často ho nahrazuje oděvem. Když se trup osamostatní, bývá zpravidla menší než hlava. Zpočátku platí, že dítě kreslí všechny postavy stejně, nerozlišuje mezi mužem, chlapečkem nebo hočičkou, později si však začíná všimnout rozdílů a většinou hlavonožcům pak přikresluje další přivlastky (klobouk, nákupní tašku, hůl , sukni apod.).

S obrazy zvířat se setkáváme v dětské kresbě velmi často. Ze začátku se moc neliší od obrazu lidí. Odlišnosti od postavy člověka lze poznat spíše podle různých detailů. Předškolní děti kreslí zpravidla zvířátka z profilu, tedy jako nesymetrický tvar, v němž je určující vodorovná osa. Hlava se často obrací k nám a to zlidštěnou tváří (Vítková, Toufar, 1986).

3.5 Spontánní realismus

Je to nejvýznamnější etapa výtvarného vývoje dítěte. Navazuje na období znakové kresby, která se dále rozvíjí a patří k nejproduktivnějšímu období dětské tvořivosti a je nazýváno „královským obdobím dětského výtvarného projevu“. Věkem sem řadíme děti mezi 3-6 rokem.

Dítě vypovídá svým výtvarným projevem o tom, co vidělo, o čem slyšelo, co cítilo a chce se s tím světit ostatním. Výtvarný projev vychází ze zkušenosti, které podmiňuje prožitek. Intenzita dětského prožitku je mírou kvality dětského výtvarného projevu. V kresbách se uplatňuje podíl psychického typu dítěte, jeho individuální vlastnosti i záliby. Kresba urychluje a obohacuje představy, obnovuje základní zkušenosti a tím ovlivňuje i dětské vnímání. Vznik dětského výtvarného projevu je nutno chápat tak, že dítě mělo určitou představu o tom co nakreslí, ale při její realizaci naráží na technické potíže a výsledek pak neodpovídá jeho původním představám, to dítěti ale nevadí. Dítě přistupuje k práci nebojácně, s vervou. O výtvarných prostředcích dítě neuvažuje, vynalézá je až při práci. Vlastním způsobem poznává dítě i

prostor. Ani otázka barvy není pro dítě problém, rozhoduje se citově pro určitou barvu a volí většinou barvy základní a syté.

Zvláštnosti dětského výtvarného projevu v této etapě jsou :

I. Zdůraznění a vypouštění

a) Dítě zakresluje ty části reality, které jsou pro něj důležité a zajímavé. Dítě zvětšuje objekty nebo figuru, které chce nejvíce zdůraznit a nejvíce ho zajímají. Také velmi viditelně zdůrazňuje proporce.

b) Dítě vynechává i podstatné části zobrazovaných objektů, pokud se na ně jeho pozornost nezaměřila.

Vypouští u nakreslených figur některé základní detaily, které by v jiných projevech jeho v jeho kresbě objevily.

II. Celistovost a názornost zobrazení

a) Dítě kreslí jednotlivé prvky tak, že nezakrývá jednotlivé části druhými.

b) Dítě staví figury v kontrastním směru na základnu. Pravý úhel se postupně mění v tupý a ostrý. Nejznámějším příkladem je známý případ komínu na střeše domu, kdy komín a linie střechy jsou na sebe kolmé.

c) Dalším je zvláštní projev dětského zobrazení prostoru. Dítě nedbá na „stanoviště“ pozorovatele, ale uplatňuje zvláštní zobrazovací „logiku“, kde se snaží co nejvíce jasně vyjádřit obsah představ. Nejznámějším příkladem je tzv. „sklápění do půdorysu“ (cesta do školy oboustranně lemovaná sklopenými stromy, domy, figurami).

d) Dále se dítě snaží o dosažení maximální pozornosti. Dítě zobrazuje nejen povrch věcí a figur, ale snaží se zobrazit i podstatu věci, které jsou ukryté uvnitř věcí (zařízení domu, nákup v tašce apod.).

III. Přenášení lidských vlastností na zvířata a věci

Dítě s oblibou dává zvířatům i věcem lidské vlastnosti (usmívající se sluníčko). To odpovídá určitému stádiu vývoje dětského myšlení, kdy dítě personifikuje neživé předměty.

IV. Spojení různých časových jevů

Dítě často zobrazuje více dějů najednou. Dokáže zobrazit celou příhodu nebo pohádku.

V. Emotivní funkce barvy

Pro dítě je nejdůležitější hlavně tvarové vyjádření věci, kterou kreslí. Dítě však miluje barvy a také s nimi rádo pracuje. Používá je tak, aby barva pomáhala vyjádřit představu a také proto, aby dotvořila dětskou malbu. Proto podle výběru barvy poznáme, co je dítěti sympatické a co naopak není. Většinou je dítěti sympatické to, kde použije barvy jako například červená, žlutá, růžová, zelená a naopak nesympatické, kde zvolí barvy – černá, fialová, studená modř apod. (Vítková, Toufar, 1986).

3.6 Vizualní realismus

Tato etapa se vyznačuje zcela odlišným přístupem žáka k výtvarnému projevu. Věkově sem řadíme děti mezi 6-14 rokem. Největší rozdíl je v tom, že žák většinou zobrazuje to, co vidí a vzdává se dosavadních výtvarných prostředků, kterými zobrazoval „svět představ“. Žák poznává stále jemnější rozdíly jednotlivých odlišností v druhu zobrazované reality. Tento proces probíhá v souladu s věkem žáka a vyžaduje správné vedení v neustálé kultivaci pozorování, ale i vytržbenosti a technické zdatnosti, které umožní pozorování výtvarně uskutečnit (Vítková, Toufar, 1986).

4. Vývojové rysy dětí při kresbě figury v 1. – 5. ročníku základní školy

4.1 Kresba postavy v 1.třídě

Prvňák, který má nakrestlit lidskou postavu, tak na hlavě jeho postavy vyznačí ústa i nos, a také čmáranicí vlasy. Většinou vyznačují i panenku očí. Řasy i obočí se většinou neobjevují. U končetin vyznačí paže a prsty, ale ne ve správném počtu. Ramena a lokty ještě nevyznačí. U nohou kreslí chodidla nebo boty. Oděv znázorňuje tak, že vyčmárá trup.

Proporce délky nohou není kratší než trup nebo delší než dvě délky trupu. V 1.třídě neznázorní obě paže přibližně stejně dlouhé jako trup, ani hlavu menší než polovinu trupu. Objem trupu vystihne tak, že délka je větší než šířka. Také znázorní delší než širší paže, nikoli však prsty. Rozmístění částí postavy v prostoru je takové, že připojí obě paže k trupu, nebo ke krku, nebo ke spojnici hlavy a trupu a k trupu také připojí nohy. Paže připojí na správném místě, v bodě, který lze označit jako ramena. Postavu z profilu neznázorní bez podstatné chyby (Klusák, Slavík, 2005).

4.2 Kresba postavy v 2.třídě

Kresba figury žáka 2.třídy vypadá tak, že na hlavě vyznačí čmáranicí vlasy, a většinou se nepokusí o znázornění vlasů, které by bylo lepší než čmáranice a aby nebyl vidět obrys hlavy. U očí už značí panenku. Řasy a obočí ještě vynechává. U končetin nevyznačí pravděpodobně prsty ve správném počtu. Ramena a lokty stále nekreslí. U postavy vyznačí dvě součásti oděvu, které jsou neprůhledné. Krk vyznačí dvojdimenzionálně.

Paže neznázorní přibližně stejně dlouhé jako trup ani hlavu menší než polovina trupu. Proporce objemu trupu zakreslí tak, že délka je větší než šířka. Nohy nemá stále stejně dlouhé ani široké a ani symetrii paží nedodrží.

Rozmístění postavy v prostoru je takové, že připojí paže na správném místě a to také v bodě, které lze označit jako ramena (Klusák, Slavík, 2005).

4.3 Kresba postavy ve 3.třídě

Na hlavě postavy se objevuje stále čmáranice jako vlasy a stále se nepokouší o znázornění vlasů lepších. Prsty u rukou už kreslí ve správném počtu a značí také ramena, ale lokty ještě ne. Kreslí dvě součásti oděvu, které jsou neprůhledné a také se pokouší o úplné znázornění oblečení. Objem postavy je stále stejný, krk znázorňuje dvojdímní.

Žák ve 3.třídě už vystihuje lépe proporci délky nohou a to tak, že nebudou kratší než trup nebo delší než dvě délky trupu. Paže kreslí stejně dlouhé jako trup i hlavu menší než polovinu trupu. Proporce prstů se nedaří stále dobře vyznačit, ale konečně udržuje symetrii paží a symetrii nohou (Klusák, Slavík, 2005).

4.4 Kresba postavy ve 4.třídě

Postava žáka ve 4.třídě už je zase o něco propracovanější a stále se vyvíjí. Na hlavě postavy žák už znázorňuje vlasy tak, aby byly lepší než čmáranice a také tak, aby nebyl vidět obrys hlavy. U končetin už je vyznačen správný počet prstů, značí ramena, ale lokty stále vyznačeny nejsou. Znovu nakreslí dvě části oděvu, které jsou neprůhledné, ale úplné zřetelné znázornění oblečení spíše nepoužije. Hlavu znázorňuje tak, že je menší než polovina trupu a prsty už kreslí také spíše delší než širší. Oproti třetákově nedbá na symetrii paží a symetrii nohou.

Rozmístění postavy v prostoru je takové, že znázorní paže v neupažené poloze, kdy v předchozích případech většinou byly znázorněny v upažené poloze. Stále nenakreslí postavu z profilu bez podstatné chyby (Klusák, Slavík, 2005).

5. Symbolika v zobrazování postav

V zobrazování postav lze také nacházet symboliku, postavy vypovídají o autorovi více než jiné motivy nebo symboly. Dítě do postavy vkládá své vlastní „já“, a pokud dítě nakreslí postavu, většinou kreslí sebe (Davido, 2002).

5.1 Velikost postavy

Velmi malé postavy většinou kreslívalí děti úzkostné, s pocity nejistoty a nedostačivosti nebo s neurotickými rysy. Velké postavy se mohou objevovat u dětí se sklonem k silnému sebeprosazování, agresivitě, vůbec u dětí s výchovnými obtížemi. Obecně může být nápadnost ve velikosti nakreslené postavy signálem určitých potíží v sebepojetí a ve vztazích s prostředím, kde dítě žije.

5.2 Chybění podstatných částí těla (hlava, trup, končetiny, rysy obličeje)

Chybění některých částí těla se může vyskytovat u dětí, které se cítí bezmocné, bezradné, vyčerpané s pocitem prázdnoty. Tento znak také může být například projevem apatie či depresivního ladění.

5.3 Hlava

Obličej je důležitým prvkem na postavě a je prvkem, který ji polidšťuje. Někdy má hlava správné proporce, ale u malých dětí se objevují hlavy obrovské, což může znamenat výraz citové nerovnováhy, komunikačních a adaptačních obtíží. Například prázdné oči mohou představovat poruchu vztahů s okolním světem, zvýrazněné zuby můžeme najít u agresivních dětí, nápadně malé detaily obličeje mohou někdy svědčit o úzkosti.

Brada

Její zdůraznění může například kompenzovat pocit slabosti či nerozhodnosti, případně strach ze zodpovědnosti.

5.4 Tělo

Trup

Bývá někdy nápadně zpracován (příliš úzký nebo naopak široký) a takové zpracování se může objevit u jedinců s neadekvátním vztahem k vlastnímu tělu a tělesným procesům, a naopak chybění trupu může například znamenat poruchu vlastního tělesného schématu.

Nohy

Nohy jsou symbolem rovnováhy a opory těla. Jestliže chybí může to znamenat nejistotu, nezakotvenost, problémy v uplatnění a stabilitě rolí v sociální skupině.

Paže a ruce

Nápadně krátké nebo deformované paže nebo ruce mohou být ve vztahu ke komunikačním obtížím, strach z kontaktu s lidmi nebo bezmocnost. Nadměrně velké paže a ruce mohou vyjadřovat potlačenou touhu po agresivním projevu (Říčan, Vágnerová, 1988).

5.5 Oblečení

Dítě většinou kreslí oblečení podle toho, co se mu líbí. Podle oblečení lze postavu sociálně zařadit. Šaty v sobě ale skrývají mnoho významů.

Knoflíky a kapsy dodávají postavě na důležitosti, ale příliš velký počet zase může znamenat závist. Dítě své postavy obléká jak se mu zachce a dodává nebo ubírá hodnoty podle svých vnitřních citů (Davido, 2001).

5.6 Kvalita čar

Slabé, nejisté, črtané či přerušované čáry nebo stínování, začernění, nápadně mnoho oprav a škrtnání nebo gumování může svědčit o úzkosti, depresi, vnitřním napětí a nejistotě. V některých případech je důležité i to, ve kterých částech postavy se tyto znaky vyskytly. Kvalita obrysových čar může odrážet velikost psychické bariéry mezi subjektem a prostředím.

5.7 Pečlivé provedení s mnoha detaily

Může se vyskytovat u neurotických dětí s perfekcionistickým přístupem k úkolu a s úzkostným laděním, u dětí rigidních, s nedostatkem spontaneity. Postava bývá nakreslena ve strnulém postoji, se vzpřímeným tělem i hlavou, nohy přitažené těsně k sobě a s pažemi u těla.

6. Profil postavy

Velkým posunem je **kresba postavy z profilu**. Profilové zobrazení obličeje nebo těla je velice důležitým mezníkem ve vývoji dětské kresby.

Pohyb postav můžeme zpočátku spíš uhadnout ze vzájemné blízkosti a souvztažnosti věcí (ruka – deštník = ruka držící deštník). Pokrčení končetin je pro dítě velmi obtížné zobrazit. Vztažené paže (trhání ovoce, házení) se naopak vyskytují poměrně brzy, už ve čtvrtém roce. Chůze, typický pohyb postav, je něco, co si žádá zobrazení, a pokud chce dítě znázornit lidskou postavu v pohybu, nezbývá mu nic jiného než natočit postavu do profilu.

Obraz člověka viděného ze strany souvisí teda s potřebou znázornit pohyb, chůzi. Vzniká profil. Profil je na rozdíl od dosavadního pojetí paňáka nesymetrický, a tedy pro děti velmi obtížný. Dítě si intenzivně představuje, jak by bylo vidět ze strany, nezakládá svou kresbu jen na zrakových vzpomínkách, ty mu jsou jen malou pomocí.

Velmi charakteristickým stádiem, na kterém je zároveň vidět, že profil není závislý jen na zrakové vzpomínce, ale i na představivé práci, je tzv. smíšený profil, v němž je spojen pohled ze strany i zepředu. Dnes se setkáváme se smíšeným profilem stále více také proto, že dítě je ovlivňováno záplavou zrakových dojmů z obrázkových knížek a filmů, kde se profil neustále používá.

S obrazy zvířat se setkáváme v dětské výtvarné produkci velmi časně. Postava zvířete se rodí z postavy člověka. Dítě kreslí zvířátka zpravidla z profilu, tedy jako nesymetrický tvar, v němž je určující vodorovná osa. Tím je pro dítě úloha těžší. Jenom hlava bývá často zobrazována zepředu, obrací se k nám „zlidštěnou tvář“. Setkáváme se s tím také i u jiných motivů ne jen u zvířat (Uždil, 1980).

PRAKTICKÁ ČÁST

1. Cíle výzkumu

Cílem této diplomové práce je sledovat vývoj kresby lidské postavy z profilu u dětí na 1. stupni ZŠ.

Výzkumem se zjišťovalo, jak jsou děti schopny zvládnout nakreslit profil lidské postavy, a jak se kresba profilu vyvíjí v jednotlivých ročnících, jaké jsou vlastně vývojové etapy zpracování kresby z profilu.

2. Hypotézy

Z cíle výzkumu vyplývá tato hypotéza :

Hypotéza: Dítě kreslí nejprve jen některé části těla z profilu a postupně zvládá nakreslit více částí až celou figuru z profilu.

Kresba lidské figury z profilu se postupně vyvíjí tak, že dítě zprvu z profilu zpracovává jen vybrané části (a to často ještě nesprávně). Postupně zpracovává stále více elementů lidského těla z profilu, až dojde ke zpracování celé figury z profilu. Tento vývoj trvá nejméně 5 let, jeho hlavní část probíhá během 1. – 5. třídy.

3. Charakteristika vzorku dětí

Pro tento výzkum jsem si zvolila základní školu ve Znojmě, kde jsem plnila souvislou pedagogickou praxi. Výzkum proběhl v 1. – 5. třídě, kde jsem si v každém ročníku zvolila jednu třídu. Výběr jednotlivých tříd v každém ročníku byl náhodný a uskutečnil se po domluvě s jednotlivými učitelkami. Ve třídách, kde jsem úkol zadávala, se počet dětí pohyboval kolem 17 – 20. Věk žáků se tedy pohyboval v rozmezí 7 let až 13 let. Když jsem výzkum zadávala,

tak nejmladšímu dítěti bylo 7;1 a nejstaršímu 13;4 let. Celkem jsem úkol zadávala 88 dětem – 40 dívek a 48 chlapců (viz. tabulka č.1).

Třída	Počet chlapců	Počet dívek	Celkem žáků
1.	12	8	20
2.	7	10	17
3.	5	12	17
4.	10	10	20
5.	6	8	14
Celkem	40	48	88

Tabulka č.1 – Počet žáků v jednotlivých třídách

4. Metody získávání dat a způsob práce

V každé třídě se používala stejná metoda, kdy všechny děti, v jednotlivých třídách, pracovaly všechny najednou. Práce byla dětem zadávána v hodině výtvarné výchovy, to znamená, že děti seděly ve své třídě a na stejném místě jako v běžné vyučovací hodině.

Děti dostaly za úkol nakreslit lidskou postavu ze strany (z profilu) a to tak, aby postava na papíře byla nakreslena celá. Pokud se děti zeptaly, jestli má být postava nakreslena oblečená, tak jim bylo odpovězeno, že to záleží pouze na nich. Dětem se při práci neradilo, nepomáhalo a nechalo se děti pracovat co nejvíce samostatně.

Děti postavu kreslily na bílý kancelářský papír formátu A4 a papír byl před děti položen na výšku. Děti měly za úkol postavu nakreslit pouze obyčejnou tužkou bez použití barev. Některé děti i přesto použily barvy. Každý žák měl na druhou stranu než kreslil napsat své jméno, příjmení, dnešní datum, třídu a datum narození. V 1.třídě bylo datum a den narození zapsáno učitelem.

Dětem se nedával nový papír, pokud se jim postava nevydařila. Gumu děti používat zakázáno neměly, ale bylo jim na začátku zadání práce řečeno,

aby gumu používaly co nejméně. Na splnění úkolu měly děti určených 20 minut a nenechávalo se je pracovat déle.

Než se děti pustily do plnění úkolu, tak se zejména u mladších dětí zjišťovalo, jestli mají představu o tom, co to znamená, když se řekne nakrestlit postavu z profilu (ze strany). Jak by postavu z profilu nakreslily a byl vysvětlen pojem profil, ale pouze ústně. Dětem byla názorně ukázána postava z profilu buď od samotného učitele nebo od dobrovolníka z žáků, ale pouze na malou chvíli.

5. Metoda zpracování dat

Pro hodnocení kreseb jsem si zvolila kritéria. Tato kritéria byla vybrána tak, aby odpovídala schopnostem dětí v mladším školním období. Kritéria jsem si zvolila sama podle rozdílnosti kreseb jednotlivých skupin. U kreseb se posuzovala především tato kritéria:

I. Zvládnutí profilu

Hodnotilo se jakékoli znázornění těla z profilu, dále se také sledovalo, jestli je tělo nakresleno z profilu celé nebo pouze jeho některé části. Profil postavy byl hodnocen za správný, pokud jednotlivé části těla byly nakresleny ze strany. Sledovalo se zobrazení profilu, jestli je postava nakreslena tak, že je postava nakreslená celá zepředu, nebo jestli je na obrázcích vidět snaha dítěte, pokusit se nakreslit postavu z profilu.

II. Obsahová stránka profilu

Zde se sledoval profil po stránce obsahové, to znamená, že se zaměřovalo na to, jestli kresba lidské postavy z profilu obsahuje jednotlivé části těla, které má úplný profil mít. Úplný profil by měl obsahovat: hlavu, čelo, obočí, oko, nos, ústa, ucho, bradu, krk, trup, rameno, ruku (ruce), prsty, nohy(nohy), chodidlo (chodidla). Samozřejmě se zde hodnotil způsob ztvárnění jako správný pouze tehdy, když byly jednotlivé části kresleny z profilu.

Dále se zde hodnotilo jakékoli zobrazení obočí a zaměřovalo se na zobrazení oka, které bylo hodnoceno jako správně nakreslené tehdy, pokud nebylo nakresleno uprostřed kulaté hlavy a obličej nepůsobil jako jednooký. Hlava byla hodnocena jako profilová, pokud byla zploštělá a také podle napojení nosu, oka a úst.

Kulatá hlava nebyla hodnocena jako správně zobrazená. Správně nakreslená hlava z profilu byla taková, která měla naznačené čelo, dále pod čelem navazoval nos, a také pokud se zde objevilo jakékoli ztvárnění brady. Ucho, krk a prsty se hodnotily v různém ztvárnění z profilu, spíše se hodnotilo, jestli je má postava zakresleny.

Trup byl hodnocen také podle toho, jak byl nakreslen. Správně nakreslené tělo z profilu bylo takové, které bylo nakresleno zploštělé.

Ruka (ruce) se hodnotila podle toho, jestli byla zobrazena z profilu nebo pouze zepředu. Jestli se zde objevila pouze jedna ruka nebo ruce obě.

Nohy (noha) se hodnotila stejně jako ruka (ruce). Sledovalo se, jak jsou nohy zakresleny z profilu, jestli jsou postavy kresleny v klidu nebo pohybu. Také se hodnotilo zobrazení chodidel z profilu.

III. Napojení horních a dolních končetin z profilu

V této části se zaměřovalo na to, jak dítě napojuje jednotlivé části těla z profilu. Zde se hodnotilo napojení rukou a nohou. Sledovalo se správné místo napojení, a jestli je ruka (ruce) napojena tak, že je kreslena z profilu. U nohy (nohou) se zaměřovalo na místo napojení, jak je zobrazen rozkrok a kam směřují chodidla.

IV. Správné ztvárnění oka, nosu a úst z profilu

V této části hodnocení se zabývalo tím, jestli jsou jednotlivé části obličeje dobře umístěné a také, jestli jsou správně nakreslené z profilu např. oko se hodnotilo podle toho, jestli ho dítě nakreslilo jako oko, které je nakreslené z profilu nebo pouze jako jedno oko ve středu hlavy, protože děti ví, že má hlava z profilu pouze jedno oko, ale neumí ho ještě správně zobrazit. Další částí na obličejí, která se hodnotila byl nos. Nos, který je dodatečně

dokreslen k hlavě nebo takový, který dítě nakreslí z „profilu“, ale do středu obličeje. Za správný způsob zobrazení se hodnotil nos, nakreslený od dětí, které nos pouze nepřipojovaly k hlavě, ale nakreslily nos, který navazoval přímo z linie hlavy.

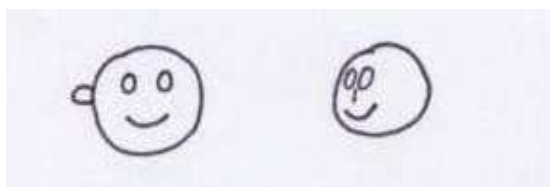
6. Výsledky vyhodnocení obrázků

Obrázky byly vyhodnoceny podle jednotlivých kritérií, z čehož pak vyplynulo rozdělení kreseb do 6 vývojově posloupných skupin.

1. Skupina

I. Zvládnutí profilu

Do této první skupiny byly zařazeny obrázky dětí, které nejsou schopny profil lidské figury zobrazit. Postavy jsou kreslené zepředu, u některých postav se objevuje pouze náznak hlavy z profilu (viz. obrázek č.1), ale tělo je stále zepředu.

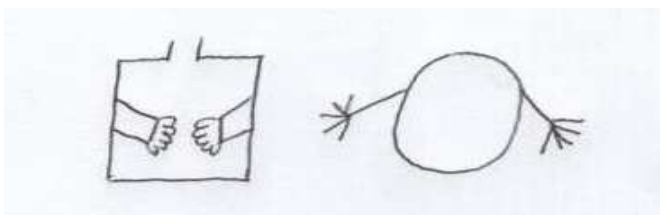
Obr. č.1 – Kresba hlavy v 1.skupině

II. Obsahová stránka profilu

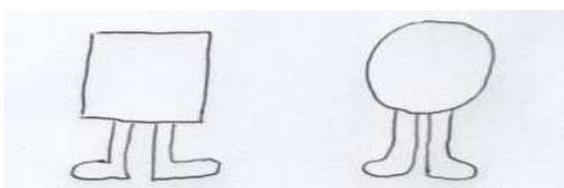
Některé kresby postav obsahují to, co lidská postava má mít, ale v této skupině to nelze hodnotit jako správné, protože nejsou jednotlivé části kresleny z profilu.

III. Napojení horních a dolních končetin z profilu

U některých kreseb pozorujeme pokus zpracování rukou z profilu, ale zatím se nedaří (viz.obrázek č.2). Děti v této skupině nemají ještě představu o tom, jak profil postavy vypadá. Nohy jsou kresleny pouze zepředu (viz. obrázek č. 3)

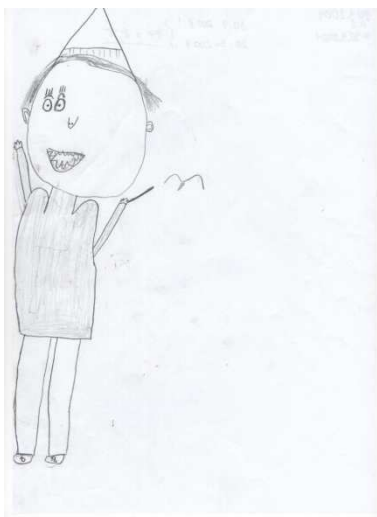
Obr. č.2 – Kresba trupu a napojení rukou v 1. skupině

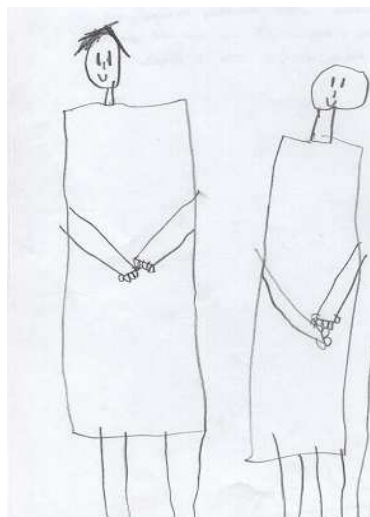
Obr. č.3 – Napojení nohou v 1. skupině

IV. Správné ztvárnění oka,nosu a úst z profilu

V 1. skupině toto kritérium nebylo splněno a nemohlo být hodnoceno jako správné, protože děti nenakreslily obličej z profilu (viz.obr.č.1).

Obr. č.4 – Ukázka obrázku z 1. skupiny

Obr. č. 5 – Ukázka obrázku z 1. skupiny

Obrázek č.4 nakreslil chlapec, kterému bylo 7;8 let. A obrázek č.5 je také nakreslen chlapcem, kterému bylo 8;5 let.

Obrázky č.4 a č.5 ukazují, jak kreslí děti postavu z profilu v 1. skupině. Děti v této skupině nejsou schopné nakreslit profil postavy a kreslí postavu zepředu.

Věk dítěte	Počet dětí
7;0 – 7;6	1
7;7 – 8;1	2
8;2 – 8;8	4
8;9 – 9;3	1
9;4 – 9;10	0
9;11 – 10;5	0
10;6 – 11;0	1

Tabulka č. 2 – Četnost v jednotlivém věkovém období

Průměrný věk dětí v 1. skupině je **8;4** a věkové rozmezí se pohybuje od **7,0 – 11;0**. Počet žáků v jednotlivém období je různý a počet dětí převažuje ve věkovém období **8;2 – 8;8**, kde se napočítaly **4** děti (viz tabulka č.2). V tabulce č.2 také můžeme pozorovat, že u dětí nad **9** let se tento typ zobrazení profilu už téměř nevyskytuje.

Třída	Počet chlapců	Počet dívek	Celkem žáků
1.	3	1	4
2.	3	1	4
3.	0	0	0
4.	0	0	0
5.	1	0	1

Tabulka č.3 – Počet chlapců a dívek v jednotlivých třídách

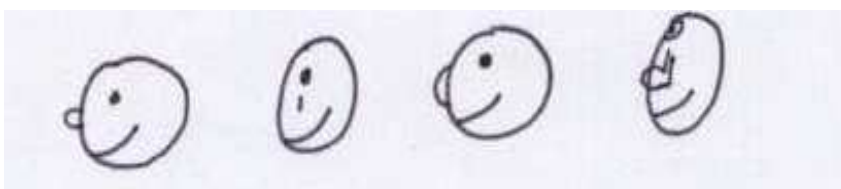
Celkem bylo zařazeno do této skupiny **9 dětí**, z toho **7 chlapců** a **2 dívky** (viz. tabulka č.3). Můžeme sledovat, že v této skupině je větší počet chlapců než dívek.

Převažují zde žáci 1. a 2. třídy. U žáků z 3. a 4. pozorujeme v tabulce nulový počet. V 5. třídě je 1 žák, který používá tento typ zobrazení profilu.

2. Skupina

I. Zvládnutí profilu

V této skupině se objevují kresby postav, kde se už děti snaží o zobrazení hlavy z profilu (viz.obrázek č.6). Další část těla, což je trup, ruce (viz.obrázek č.7) a nohy jsou nakresleny zepředu. Dětem v této skupině se stále nedaří zobrazit celou postavu z profilu. V některých případech můžeme také sledovat zobrazení těla a nohou z profilu, ale chodidla jsou nakreslena stejným směrem jako z profilu (viz.obrázek č.8).

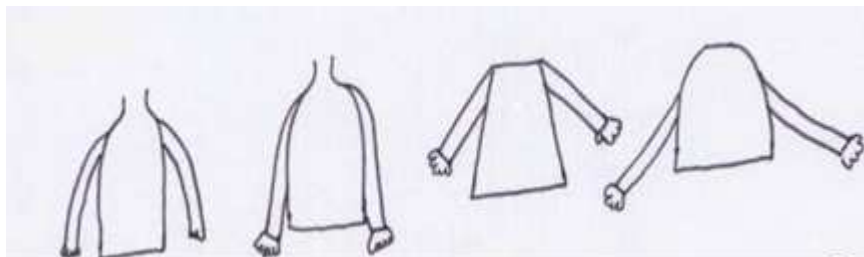
Obr. č.6 – Kresba hlavy v 2.skupině

II. Obsahová stránka profilu

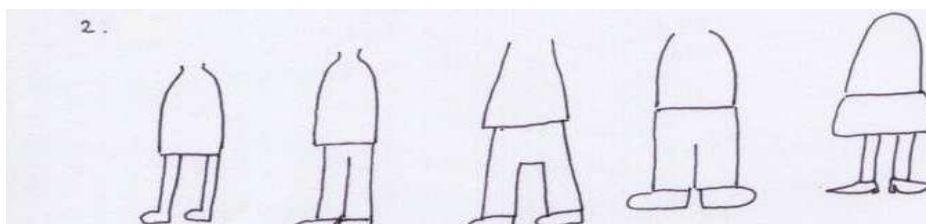
Z obsahové stránky lze v této skupině počítat zobrazení obličeje z profilu, na kterém se objevuje z profilu nos, oko i ústa. Na obličeji chybí obočí, řasy a většinou děti zapomínají nakreslit i ucho. Celou hlavu děti kreslí kulatou, a ta také nelze považovat za správné ztvárnění hlavy z profilu. U kulaté hlavy se potom postrádá čelo a brada. U některých postav v této skupině sledujeme absenci krku. Trup, ruce a nohy sice postavy mají, ale zase jsou nakreslené zepředu, proto jejich zobrazení nemůžeme počítat jako profilové. Chodidla také nejsou kreslena z profilu.

III. Napojení horních a dolních končetin z profilu

Napojení horních a dolních končetin je podobné jako v 1. skupině, protože i zde děti kreslí horní a dolní končetiny stále zepředu. Proto nejsou hodnoceny jako správně zobrazené ani nekreslené z profilu.

Obr. č.7 – Kresba trupu a napojení rukou v 2.skupině

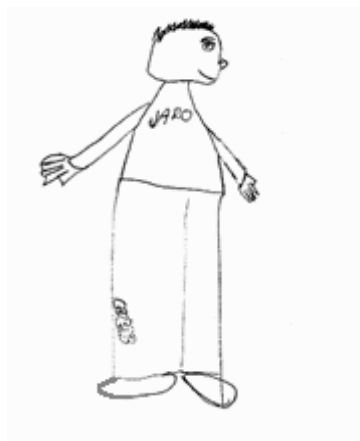
Obr. č.8 – Napojení nohou v 2.skupině

IV. Správné ztvárnění oka,nosu a úst z profilu

V této skupině už můžeme sledovat v některých případech správné zobrazení nosu, ale většina dětí připojuje nos k hlavě z boku (viz.obrázek č.4). Oko je v málo případech zobrazeno profilově, ale objevuje se převážně zakreslení oka jako puntíku uprostřed kulaté hlavy. Ústa jsou kreslena z profilu, jako jedna jednoduchá čára.

*Obr. č. 9 - Ukázka obrázku z.
2. skupiny*

*Obr. č. 10 – Ukázka obrázku z
2. skupiny*

Obrázek č. 9 byl nakreslený dívkou, které bylo 10;9 let a obrázek č. 10 byl nakreslen chlapcem, kterému bylo 9; 11 let. Na obrázcích můžeme vidět profil typický pro 2. skupinu, kdy děti kreslí hlavu z profilu, tělo je nakresleno zepředu. Hlava je nakreslena většinou kulatá. Nos připojen k hlavě a oko a ústa jsou nakreslena z profilu.

Věk dítěte	Počet dětí
8;7 – 9;1	3
9;2 – 9;8	1
9;9 – 10;3	1
10;4 – 10;10	1
10;11 – 11;5	1
11;6 – 12;0	0
12;1 – 12,7	0
12;8 –13;2	0
13;3 – 13;9	1

Tabulka č.4 – Četnost v jednotlivém věkovém období

Průměrný věk v 2.skupině je **9;8** a věkové rozmezí je od **8;7 - 13;9** (viz tabulka č.4). Největší počet žáků se objevilo ve věkovém období **8;7- 9;1**.

Tento typ zobrazení profilu se nad 11 let téměř neobjevuje.

Třída	Počet chlapců	Počet dívek	Celkem žáků
1.	0	0	0
2.	1	3	4
3.	1	0	1
4.	0	2	2
5.	1	0	1

Tabulka č.5 - Počet chlapců a dívek v jednotlivých třídách

Počet dětí v této skupině je **8** a z toho **3 chlapci** a **5 dívek**. Tady naopak vyšel výsledek opačný od 1. skupiny, kde převažoval počet chlapců, ale v 2. skupině převažují dívky.

V tabulce č.5 byl zaznamenán největší počet žáků ve 2. třídě. V 1. třídě se tento typ profilu neobjevil vůbec.

3. skupina

I. Zvládnutí profilu

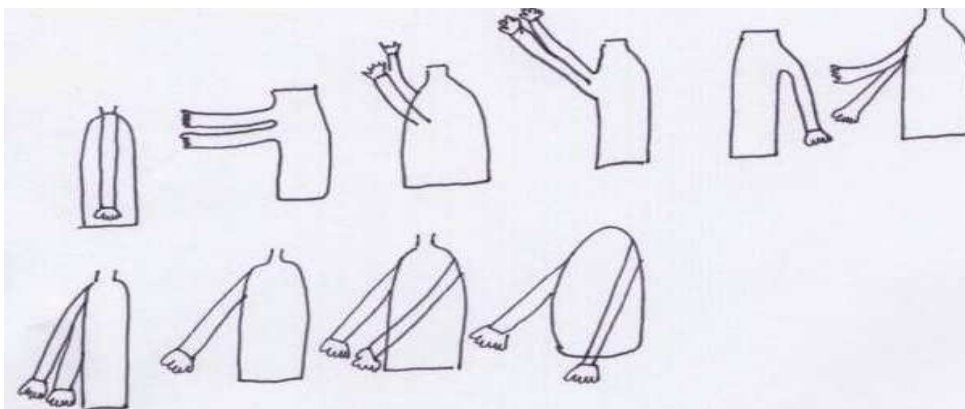
U postav v této skupině sledujeme významný pokrok. Děti se už snaží nakreslit trup, ruce i nohy z profilu. Hlavu děti také nakreslily z profilu, ale ta už se objevila i v předchozí skupině, ale tělo z profilu se objevuje až ve 3. skupině.

II. Obsahová stránka profilu

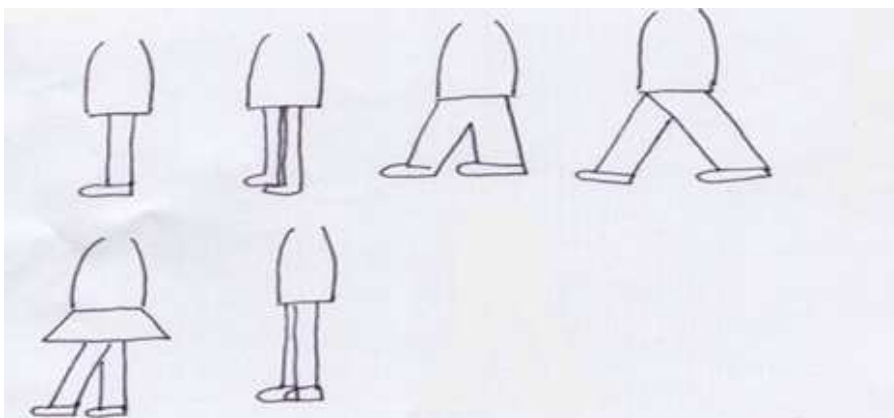
Hlava má kulatý tvar, na které je zakresleno oko, ale bez řas a obočí. Ústa kreslí zepředu nebo z profilu. V některých případech dokonce ústa chybí. Stejně jako v předchozí skupině chybí brada a čelo, protože kulatý tvar hlavy je neumožní zobrazit. Ucho děti zatím stále vynechávají. U postav v této skupině bylo sledováno zakreslení krku, na který navazuje trup, ruce a nohy. Zobrazena byla i chodidla a prsty a to u většiny postav.

III. Napojení horních a dolních končetin z profilu

Zde už můžeme sledovat pokrok v napojení horních končetin, které se děti snaží zakreslit z profilu. Děti horní končetiny napojují z boku (viz.obrázek č.12), ale většinou ne na správném místě a ruce pak působí zvláště a nevypadají jako z profilu. U dolních končetin se také objevuje zobrazení z profilu, kdy i chodidla děti zakreslily stejným směrem (viz.obrázek č.13).

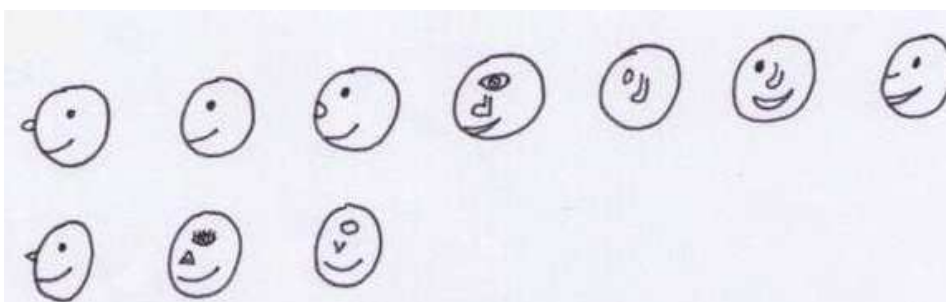
Obr. č. 12 – Kresba trupu a napojení rukou ve 3. skupině

Obr. č.13 – Napojení nohou ve 3. skupině

IV. Správné ztvárnění oka,nosu a úst z profilu

a) Oko je zde nakresleno jako jedno oko ve středu kulaté hlavy, protože si dítě představuje postavu z profilu a ví, že má jedno oko, ale zatím se mu to nedaří zobrazit. Nos z profilu zobrazen také není nebo je pouze připojován k hlavě (viz. obrázek č.11).

Obr. č.11- Kresba hlavy ve 3. skupině

Obrázek č. 14 nakreslila dívka, které bylo 9;1 a obrázek č. 15 byl také nakreslen dívkou, které bylo 7 let.

Obrázky č. 14 a č.15 ukazují jak vypadá postava z profilu od dětí ve 3. skupině. V této skupině děti velmi pokročily. Hlavu i tělo zobrazují z profilu. Hlavu kreslí kulatou, ve středu děti zobrazují jedno oko a nos buď připojují k hlavě nebo ho kreslí ve středu hlavy z profilu.

Ústa jsou nakreslena zepředu, z profilu nebo úplně vynechána. Horní končetiny se nedaří správně nakreslit z profilu. Napojení je velmi špatné a dělá dětem velké problémy.

*Obr. č.14 – Ukázka obrázku z
3. skupiny*

*Obr. č. 15 – Ukázka obrázku z.
3. skupiny*

Věk dítěte	Počet dětí
7;0 – 7;6	4
7;7 – 8;1	6
8;2 – 8;8	2
8;9 – 9;3	5
9;4 – 9;10	1
9;11 – 10;5	2
10;6 – 11;0	1
11;1 – 11;7	2
11;8 – 12;2	0
12;3 – 12;9	1

Tabulka č.6 – Četnost v jednotlivém věkovém období

Průměrný věk dětí v této skupině je **8;8** a věkové rozmezí od **7;0 – 12;9** (viz. tabulka č.6). Ve věkovém období **7;7 – 8;1** podle výsledků vyšel největší počet žáků. V této skupině je velmi zajímavé, že je vývojově starší než 1. skupina, ale je tu více mladších dětí.

Třída	Počet chlapců	Počet dívek	Celkem žáků
1.	8	5	13
2.	2	2	4
3.	1	4	5
4.	1	1	2
5.	1	0	1

Tabulka č.7 - Počet chlapců a dívek v jednotlivých třídách

Počet dětí ve 3.skupině je **25**. Největší počet dětí se nachází právě v této skupině. **Chlapců 13 a dívek 12** což je vyrovnaný počet. Tabulka č.7 nám zobrazuje počet dětí z jednotlivých tříd. Můžeme vidět, že největší počet žáků je z 1. třídy a jejich počet je opravdu velký. 13 žáků je více jak polovina z celkového počtu žáků v této třídě.

Právě v této třídě jsem měla praxi a proto vím, že děti byly velmi šikovní. V této třídě byly dokonce 3 děti, které měly potvrzené nadání a pět z nich také navštěvovalo výtvarný kroužek. Proto si myslím, že právě proto měla 1. třída velmi dobré výsledky a 13 z nich bylo ve skupině vývojově starší. Děti v tomto věku se také velmi rychle učí, přejímají nové poznatky, mají schopnost si spoustu věcí představit. A proto děti dosáhly tak dobrých výsledků.

4. skupina

I. Zvládnutí profilu

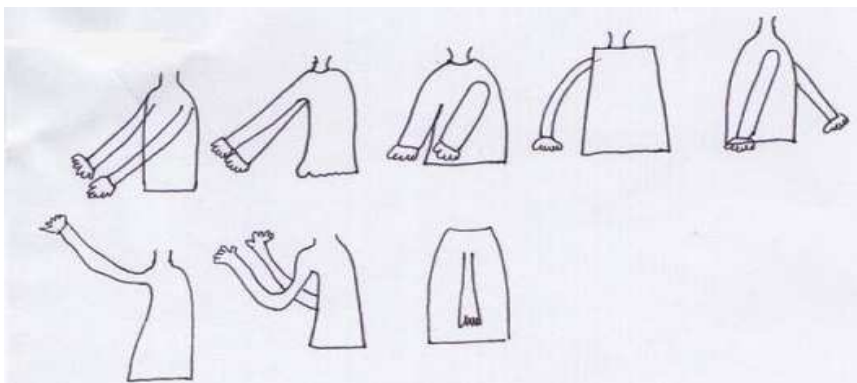
V této skupině jsou kresby od dětí, které mají představu o tom, jak má postava z profilu vypadat, a také se jim už daří profil postavy zobrazit. Zde už děti kreslí hlavu, trup a horní a dolní končetiny z profilu.

II. Obsahová stránka profilu

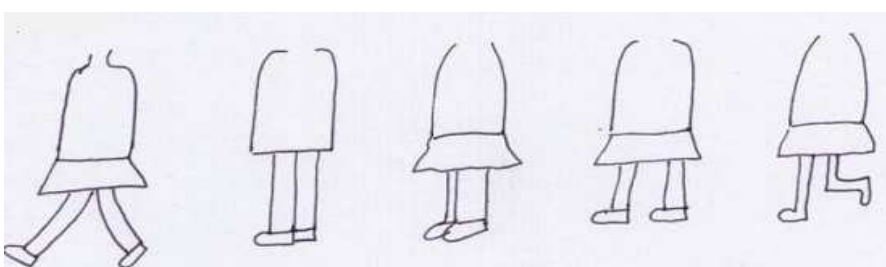
Ve 4. skupině můžeme pozorovat jiné ztvárnění hlavy. Děti už nekreslí hlavu kulatou, ale zobrazují ji z profilu, kde už je náznak čela, nosu a brady. Také děti začínají kreslit jinak nos než v předchozích skupinách, kde děti připojovali pouze nos k hlavě. Obočí a ucho se v této skupině u některých postav začíná objevovat, ale většinou ještě u postavy chybí. Krk, prsty a chodidla také nedělají dětem problém, a proto nechybí u většiny postav v této skupině.

III. Napojení horních a dolních končetin z profilu

Největší problém profilu postavy v této skupině je napojení rukou, které je špatné (viz.obrázek č.17). Dětem dělá napojení rukou velké potíže. Ruce nejsou napojeny na správném místě a celkově si děti nedokáží představit, jak ruce z profilu nakreslit. Nohy nedělají dětem takové problémy, jako ruce. Jsou napojeny většinou správně a také nakresleny dobře z profilu (viz obrázek č. 18).

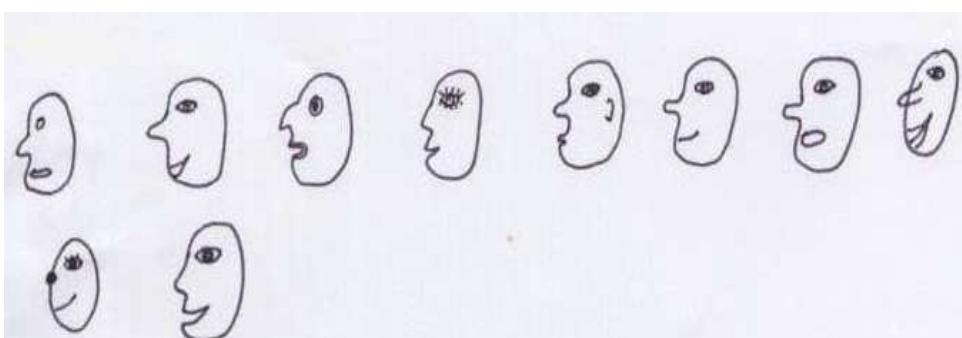
Obr. č. 17 – Kresba trupu a napojení rukou ve 4. skupině

Obr. č. 18 – Napojení nohou ve 4. skupině

IV. Správné ztvárnění oka, nosu a úst z profilu

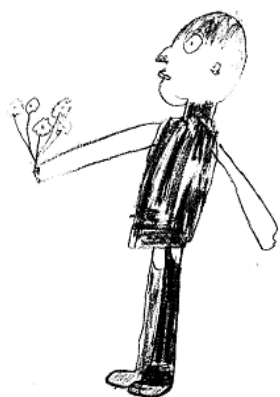
Oči, nos a ústa jsou zobrazena správně z profilu (viz.obrázek č.16).

Obr. č. 16 – Kresba hlavy ve 4. skupině

Obrázek č. 19 nakreslila dívka, které bylo 9;1 a obrázek č. 20 nakreslil chlapec, kterému bylo 8;6 let.

Ve 4. skupině se objevil profil, který nám ukazují obrázky č.19 a č.20. Děti kreslí hlavu i tělo z profilu. Zde se objevuje jiné ztvárnění hlavy, kdy už je naznačeno čelo a brada. Nos není připojován k hlavě, ale je nakreslen přímo z linie hlavy. I v této skupině stále dělá dětem velký problém napojení horních končetin.

*Obr. č.19 – Ukázka obrázku z
4. skupiny*

*Obr. č. 20 – Ukázka obrázků z
4. skupiny*

Průměrný věk je **10;4**. Celkové stáří dětí se pohybuje od **7,0 – 12,9**. Ve věkovém období **10;6 – 11;0** se napočítal největší počet žáků (viz. tabulka č.8).

Pro věkovou skupinu 8;9– 12;9 je takové zobrazení profilu typické. Hlava z profilu se většinou objevuje mezi 9. a 10. rokem.

Věk dítěte	Počet dětí
7;0 – 7;6	1
7;7 – 8;1	0
8;2 – 8;8	1
8;9 – 9;3	2
9;4 – 9;10	2
9;11 – 10;5	2
10;6 – 11;0	4
11;1 – 11;7	1
11;8 – 12;2	2
12;3 – 12;9	3

Tabulka č.8 – Četnost v jednotlivém věkovém období

Počet dětí v této skupině je **18** a z toho **5 chlapců** a **13 dívek**. Zde převládá větší počet dívek. A největší počet žáků je ze 3. a 4. třídy.

Třída	Počet chlapců	Počet dívek	Celkem žáků
1.	1	1	2
2.	1	0	1
3.	1	6	7
4.	2	4	6
5.	0	2	2

Tabulka č. 9 – Počet chlapců a dívek v jednotlivých třídách

5. skupina

I. Zvládnutí profilu

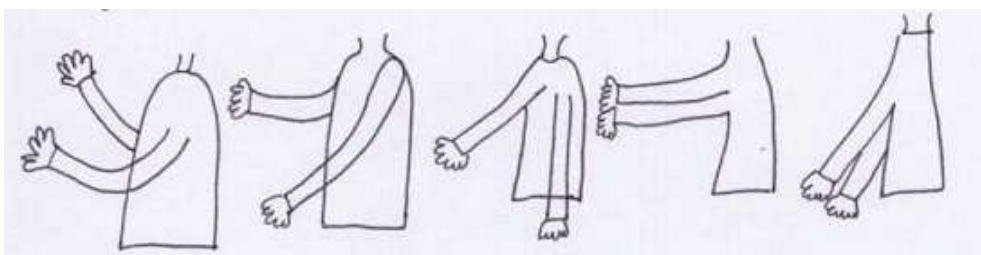
V této skupině se objevují žáci, kteří už správně zobrazili trup, ruce i nohy z profilu. Hlava je také zobrazena z profilu.

II. Obsahová stránka profilu

Zaznamenali jsme zde zakreslení čela, objevuje se zde už i obočí, ucho i brada. Prsty na rukách děti většinou zakreslily, ale v některých případech, i přesto, že byly kresby velmi vydařené, se objevily některé bez chodidel. Žáci si na kresbách také vyhráli s detaily.

III. Napojení horních a dolních končetin z profilu

Kresby v této skupině jsou zakresleny v pohybu (viz.obrázek č. 22). Ruce a nohy jsou napojeny lépe než ve skupině předchozí. Chodidla směřují správným směrem (viz. obrázek č. 23).

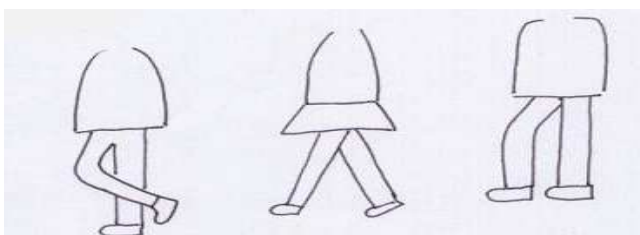
Obr. č. 22 – Kresba trupu a napojení rukou v 5. skupině

IV. Správné ztvárnění oka,nosu a úst z profilu

I v této skupině se dětem podařilo správně zobrazit oko, nos i ústa z profilu. Zpracování obličeje je už velmi dobré (viz. obrázek č.21).

Obr. č. 21 – Kresba hlavy v 5. skupině

Obr. č. 23 – Napojení nohou v 5. skupině

Obrázek č. 24 je nakreslen dívkou, které bylo 10 let a obrázek č. 25 byl nakreslen chlapcem, kterému bylo 11;4.

Obrázky nám zobrazují profil 5. skupiny. Profil už je velmi dobrý a bez větších chyb. Hlava, tělo, ruce a nohy jsou nekresleny z profilu. V 5. Skupině se začínají objevovat detaily. Největší problém, je stále v napojení končetin. Horní končetiny nemají správné místo napojení a v některých případech neodpovídají ani proporcemi.

Obr. č. 24 – Ukázka obrázku z 5. skupiny

Obr. č. 25 – Ukázka obrázků 5. skupiny

Průměrný věk žáků je **10;12**. Věkové rozmezí se pohybuje od **8;0 – 12;0** (viz tabulka č. 10).

Věk dítěte	Počet dětí
8;0 – 8;6	1
8;7 – 9;1	0
9;2 – 9;8	1
9;9 – 10;3	1
10;4 – 10;10	1
10;11 – 11;5	1
11;6 – 12;0	1

Tabulka č.10 - Četnost v jednotlivém věkovém období

Počet žáků v této skupině je 6. Chlapec pouze 1 a dívek 5. Tabulka č.11 nám zobrazuje počet žáků z jednotlivých tříd.

Z výsledků můžeme sledovat, že tento typ zobrazení profilu se objevuje nejvíce ve 4. a 5. třídě.

Třída	Počet chlapců	Počet dívek	Celkem žáků
1.	0	0	0
2.	0	1	1
3.	0	0	0
4.	1	2	3
5.	0	2	2

Tabulka č. 11 – Počet chlapců a dívek v jednotlivých třídách

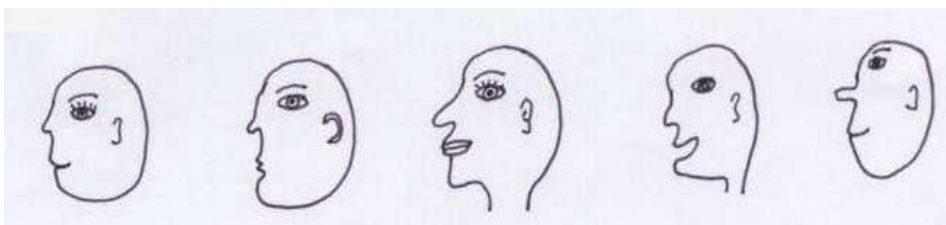
6. skupina

I. Zvládnutí profilu

V této poslední skupině jsou už kresby, kde žáci zobrazili úplný profil. Kdy hlava, trup, ruce a nohy jsou zakresleny z profilu správně. Chodidla jsou také zobrazena profilově. Celé tělo je nakresleno velmi dobře a je i pečlivě propracované.

II. Obsahová stránka profilu

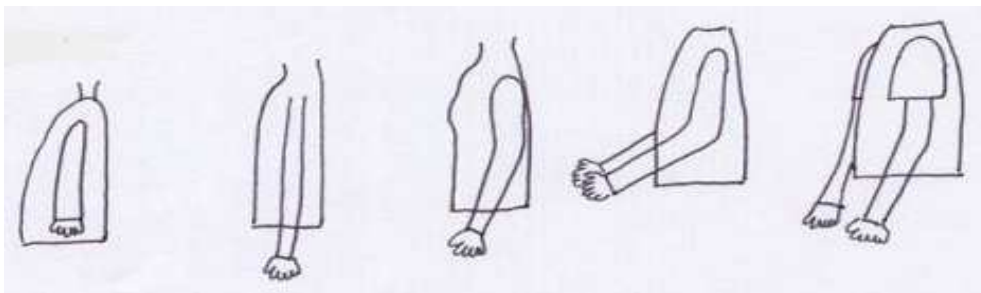
Objevuje se zde i obočí, řasy, ucho, rameno. Hlava je nakreslena z profilu, kde je zobrazeno i čelo, nos, brada (viz. obrázek č. 26). Dále na hlavu navazuje krk, trup, dolní končetiny s chodidly. U horních končetin se také poprvé v této skupině objevila ramena. Celkově postava po té obsahové stránce zobrazuje všechno, co by měla postava z profilu zobrazovat.

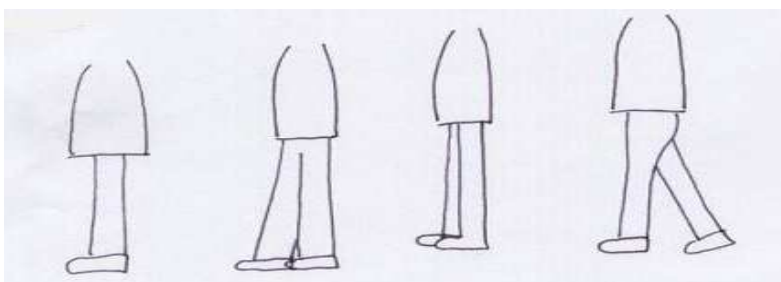
Obr. č. 26 – Kresba hlavy v 6.skupině

III. Napojení horních a dolních končetin z profilu

Napojení rukou je velmi dobré, jak doporučně, tak i profilově. Horní končetiny jsou napojeny ramenem (viz. obrázek č. 27). Dolní končetiny jsou také napojeny velmi dobře a odpovídají i proporce (viz. obrázek č. 28).

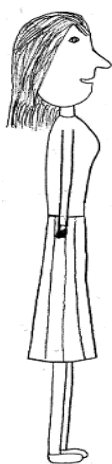
Obr. č. 27 – Kresba trupu a napojení rukou v 6. skupině

Obr. č. 28 – Napojení nohou v 6. skupině

IV. Správné ztvárnění oka, nosu a úst z profilu

Oko, nos i ústa jsou velmi dobře z profilu zobrazena. Obličej je zpracován nejlépe ze všech skupin.

Obr. č. 29 – Ukázka obrázku z 5. skupiny

Obr. č. 30 – Ukázka obrázků z 5. skupiny

Obrázek č. 29 je nakreslen dívkou, které bylo 10;4 a obrázek č. 30 byl nakreslen také dívkou a té bylo 11;2.

Obrázky č. 29 a č.30 ukazují, jak děti v 6. skupině zobrazily profil. Postavy v této skupině jsou nakresleny z úplného profilu. Kresby jsou nakresleny z profilu bez větších chyb. Napojení horních a dolních končetin je dobré. Místo napojení je správné i proporčně jsou končetiny správně nakresleny. Postavy v této skupině mají naznačené některé tvary.

Průměrný věk v 6. skupině je **10;8** a věkové rozmezí je od **8;0 – 13;9** a četnost v jednotlivém věkovém období nám zobrazuje tabulka č. 12.

Tabulka nám také znázorňuje, že děti zvládnou zobrazit úplný profil po 10 roce.

Věk dítěte	Počet dětí
8;0 – 8;6	1
8;7 – 9;1	2
9;2 – 9;8	1
9;9– 10;3	2
10;4 – 10;10	5
10;11 – 11;5	3
11;6 – 12;0	3
12;1 – 12;7	2
12;8 – 13;2	1
13;3 – 13;9	2

Tabulka č.12 -Četnost v jednotlivém věkovém období

Celkový počet žáků v této skupině je 22 . Počet chlapců 11 a počet dívek také 11 (viz tabulka č. 13). Nejvíce žáků v této skupině je ze 4.třídy. Další třídou, která měla vysoký počet žáků v této skupině byla 1. třída, ze které bylo zařazeno do 6. skupiny 5 žáků. Dále pak 3. a 4. třída.

Děti z 5. třídy neměly tak dobré výsledky jako mladší děti. Okolo 11 – 12 let se blíží konec dětství, a také mizí vyjadřovací formy dětství. Jde o období, kdy nastává krize výtvarného projevu, právě proto děti starší nemají tak dobré výsledky, jako mladší děti.

Třída	Počet chlapců	Počet dívek	Celkem žáků
1.	0	5	5
2.	0	1	1
3.	2	2	4
4.	6	2	8
5.	3	1	4

Tabulka č. 13 – Počet chlapců a dívek v jednotlivých třídách

Tabulka č.14 nám zobrazuje celkový přehled. Ukazuje nám průměrný věk žáků v každé skupině. Dále nám zobrazuje věkové období, ve kterém bylo nejvíce žáků zobrazující profil typický pro jednotlivou skupinu. Také jsou v tabulce zaznamenané třídy, ve kterých se napočítal největší počet dětí, kteří zobrazily profil jednotlivých skupin.

Nejvíce překvapující výsledek byl ve 3. skupině, která je vývojově starší, ale objevilo se zde hodně mladších dětí a převažovaly děti hlavně z první třídy. Také v 6. skupině byl průměrný věk menší než ve skupině 5 a větší počet žáků v 6. skupině byl ve 4. třídě.

Skupina (typ zobrazení profilu)	Průměrný věk v žáků jednotlivých skupin	Věk dětí, ve kterém se nejvíce objevuje profil jednotlivých skupin	Třída , ve které se objevilo nejvíce žáků zobrazující profil jednotlivých skupin
1.	8;4	7 – 9 let	1. – 2. třída
2.	9;8	8;7 – 11 let	3.třída
3.	8;8	7 – 11 let	1.třída
4.	10;4	9 – 12 let	3.– 4. třída
5.	10;12	9 – 11 let	4.- 5. třída
6.	10;8	9 – 13 let	4. třída

Tabulka č. 14 – Typ zobrazení profilu a jemu odpovídající věk

Podle výsledků vyšla 3. skupina jinak, než se na začátku výzkumu předpokládalo. Výsledky nakonec ukázaly, že 1. a 3. skupina si v podstatě věkově odpovídají, tzn. že tento způsob zpracování nastupuje zhruba ve stejném věku (mezi 8. a 9. rokem). Podobně, i když ne tak nápadně, je tomu u skupiny, resp. typu zobrazení č. 5, který by měl vývojově následovat až za typem zobrazení č. 6. Pokud bychom tedy upravili posloupnost zpracování profilu na základě získaných výsledků, byla by vývojová posloupnost zpracování profilu taková, jakou ukazuje tabulka č. 15.

Získané výsledky podporují zjištění, že existuje velká vývojová variabilita ve zobrazení profilu, jednotlivé etapy na sebe plynule nenavazují a věk, v němž nastupují, lze určit pouze velmi orientačně.

Skupina (typ zobrazení profilu)	Průměrný věk v žáků jednotlivých skupin	Věk dětí, ve kterém se nejvíce objevuje profil jednotlivých skupin	Třída , ve které se objevilo nejvíce žáků zobrazující profil jednotlivých skupin
1.	8;4	7 – 9 let	1. – 2. třída
3.	8;8	7 – 11 let	1.třída
2.	9;8	8;7 – 11 let	3.třída
4.	10;4	9 – 12 let	3.– 4. třída
6.	10;8	9 – 13 let	4. třída
5.	10;12	9 – 11 let	4.- 5. třída

Tabulka č. 15 - *Typ zobrazení profilu a jemu odpovídající věk*

Skupina	I. Zvládnutý profil	II. Obsahová stránka profilu	III. Napojení horních a dolních končetin	IV. Správné ztvárnění oka, nosu, úst z profilu
1.	-	-	-	-
2.	Hlava je nakreslena z profilu. +	Nos, oko i ústa zobrazeny z profilu. +		Oko je nakresleno jako puntík uprostřed kulaté hlavy. Nos je zobrazen z profilu připojením z boku hlavy. Ústa jsou zobrazena z profilu jako jednoduchá čára.
	Tělo je zobrazeno stále zepředu. Horní končetiny také nejsou nakresleny z profilu. -	Chybí ucho, obočí, hlava nakreslena kulatá, proto není zobrazeno čelo ani brada. Ruce, trup a chodidla nakreslena zepředu. -		
3.	Hlava nakreslena z profilu. Děti se snaží už i o zobrazení těla z profilu. +	Ruce, trup, nohy a chodidla jsou zobrazeny z profilu. +	Poprvé můžeme sledovat napojení horních a dolních končetin z profilu. +	Oko je zobrazeno ve sředu hlavy jako puntík. V některých případech je oko nakresleno jako jednooký člověk. Nos je zobrazen dvěma způsoby. První způsob je napojení nosu k hlavě a druhý způsob je takový, že uprostřed hlavy dítě kreslí nos „ z profilu“
		Stále chybí ucho, obočí, hlava má stále kulatý tvar, proto není zobrazeno čelo ani brada. -	Horní končetiny jsou napojeny z boku, ale většinou na špatném místě. Dolní končetiny jsou většinou napojeny správně. -	
4.	+	Hlava je zobrazena z profilu. Už se začíná objevovat čelo a brada . +	U horních končetin sledujeme stále pokus o napojení z profilu. +	+
		Stále chybí ucho a obočí. -	Napojení rukou není na správném místě i celkové zobrazení _ rukou není dobré.	
5.	+	+	Horní a dolní končetiny jsou nakresleny v této skupině z profilu je už o mnoho lepší. +	+
			I když místo napojení není vždy správné. -	
6.	+	+	+	+

Tabulka č. 16 – Celkový přehled jednotlivých skupin

Skupina	I. Zvládnutý profil	II. Obsahová stránka profilu	III. Napojení horních a dolních končetin	IV. Správné ztvárnění oka, nosu, úst z profilu
1.	-	-	-	-
2.	+ -	+ -	-	-
3.	+	+ -	+ -	-
4.	+	+ -	+ -	+
5.	+	+	+ -	+
6.	+	+	+	+

Tabulka č. 17 – Zobrazuje stručný přehled o tom, jak jsou splněná jednotlivá kritéria

Tabulka č. 16 nám zobrazuje splnění jednotlivých kritérii a jejich přehled. Je tu také možnost vidět, jak děti v jednotlivých skupinách postupně profil zvládají a co jim naopak dělá problémy.

Ve skupinách můžeme sledovat, jak se profil u dětí vyvíjí. Nejdříve kreslí celé tělo zepředu, dále pak kreslí hlavu z profilu a tělo zepředu. Dále nakreslí celé tělo z profilu, ale velký problém je napojení horních končetin z profilu. Děti také kreslí do třetí skupiny kulatou hlavu a až ve 4. skupině, což je kolem 9. a 10. roku se začíná objevovat hlava z profilu. Ucho a obočí děti vynechávají a teprve až v 5. skupině, tj. okolo 10 let se začínají objevovat detaily jako obočí, ucho a řasy. V této skupině je postava i více propracovaná. Výsledky ukazují, že dětem největší problém dělá napojení horních končetin, se kterými opravdu měly velké problémy až nakonec v 5. , ale hlavně v 6 skupině se nakonec objevilo správné napojení.

Z výsledků vyplynulo, že největší problém u kresby z profilu je pro děti napojení horních a dolních končetin.

7. Ověření hypotéz

Z výsledků studie vyplývá, že:

Hypotéza: Dítě kreslí nejprve jen některé části těla z profilu, postupně zvládá nakreslit více částí až celou figuru z profilu.

Tato hypotéza se opravdu potvrdila. Děti nejdříve kreslily postavu zepředu, protože je pro ně velmi složité nakreslit profil. Další krokem, bylo zobrazení hlavy z profilu, ale tělo stále zůstávalo nakresleno zepředu. Pak děti nakreslily figuru, která má hlavu i tělo z profilu. Děti začínají nejdříve kreslit nohy z profilu, a teprve až pak zbytek těla.

Nějtěžším problémem je napojení dolních a horních končetin – tento krok nastupuje jako poslední (poslední zpracovaný element při kresbě z profilu).

8. Závěry výzkumné studie

Z výzkumu bylo zjištěno, že kresba lidské postavy z profilu, není pro děti zrovna jednoduchá. V 1. třídě některé děti nevěděly, jak postavu z profilu nakreslit, protože nevěděly, co profil postavy znamená. Ve vyšších ročnících zase děti věděly, co profil postavy je, ale nevěděly, jak postavu z profilu zobrazit. Pro děti je nejtěžší si postavu ze strany představit. Některé děti si s profilem nedokázaly nakonec poradit vůbec, tak nakreslily postavu, jak uměly. Výsledky byly nakonec docela zajímavé, i když bylo velmi těžké k nim dojít.

Podle jednotlivých kritérií, které jsem určila vzhledem k rozdílnosti kreseb, byly obrázky rozděleny do 6 skupin. Do 1. skupiny byly zařazeny postavy, které nebyly zobrazeny z profilu vůbec. **Děti nebyly schopny nakreslit postavu z profilu.** Průměrný věk dětí v této skupině byl **8;4** a nejvíce dětí, které nakreslily tento typ profilu bylo mezi **7. a 9. rokem.**

Byly zde převážně děti z 1. a 2. třídy. Převažoval zde počet chlapců nad děvčaty. **U dětí nad 9 let se této typ zobrazení profilu už téměř nevyskytoval.**

Ve 2. skupině byly zařazeny podle jednotlivých kritérií postavy, které nakreslily děti z profilu jen částečně. **Postavy měly nakreslenou hlavu z profilu, ale zbytek těla bylo nakresleno zepředu.** Hlavu zobrazovaly kulatou a ve středu většinou nakreslily puntík jako oko. Děti nos připojily z boku hlavy. Ústa byla nakreslena z profilu. Průměrný věk této skupiny byl **9;8**. Nejvíce dětí, které zobrazovaly tento typ profilu bylo okolo **8;7 až 11 let** a převažovaly děti z **2. třídy**. V této skupině převažovaly děvčata nad chlapci. **Tento typ zobrazení profilu děti nad 11 let téměř nekreslily.**

Významný pokrok jsme zaznamenali ve 3. skupině, kdy děti zobrazily už hlavu i tělo z profilu. Hlavu kreslí stále kulatou a v jejím středu děti zobrazují oko, postava pak vypadá jako jednooká. Nos napojily k hlavě z boku nebo nos zobrazily do středu hlavy, ale nakreslily ho z profilu. Objevilo se zde i zobrazení úst, která nebyla z profilu nebo úplně chyběla. Největší problém nastal v napojení horních končetin z profilu. Děti ruce napojily na špatném místě a proporčně také neodpovídaly. **V této skupině byly výsledky velmi překvapivé, protože tako skupina byla vývojově starší než 1. skupina, ale objevilo se zde více mladších dětí.** Průměrný věk v této skupině byl **8;8**. Tento typ profilu kreslily děti okolo **7 – 11 let** a převažovaly žáci **1. třídy**. **Počet dívek a chlapců byl v této skupině vyrovnaný.**

Ve 4. skupině byl zaznamenán další pokrok a to v zobrazení hlavy. Děti už nekreslily hlavu kulatou. Hlava byla nakreslena z profilu tak, že tam děti naznačily i čelo, nos a bradu. Tělo, ruce a nohy děti také kreslily z profilu. Velký problém dětem stále dělá napojení horních končetin. Průměrný věk byl **8;8**. Tento typ profilu kreslily děti **9 – 12 let** a nejvíce dětí sem bylo zařazeno ze **3. – 4. třídy**. V této skupině převažovala děvčata nad chlapci. **Pro věkovou skupinu 9;3 - 12;9 je tento profil typický. Hlava z profilu se objevila mezi 9. a 10. rokem .**

Postava z profilu v 5. třídě byla nakreslena z profilu celá. Hlava byla zobrazena tak, jako v přechodí skupině. Bylo znázorněno čelo, brada a nos z profilu. Začínají se objevovat detaily jako řasy, ucho, obočí.

Ruce jsou napojeny lépe, ale stále místo napojení není správné. V některých případech ruce vypadaly nepřirozeně. Průměrný věk v této skupině byl **10;12**. V této skupině byl větší počet dívek než chlapců. **Profil typický pro tuto skupinu, kreslili nejvíce žáci ve věku okolo 9 – 13 let a převažovali zde žáci ze 4. třídy.**

V 6. skupině děti zobrazily úplný profil. Hlava i tělo bylo zobrazeno z profilu. Napojení horních končetin bylo správné. Děti napojily ruce na správném místě a ruce byly napojeny ramenem. Celé tělo z profilu bylo velmi pečlivě propracované. Průměrný věk **10;8** byl menší než v přechodní skupině. Žáci tento úplný profil zobrazovali nejvíce okolo 9 – 13 let a převažovaly zde děti ze 4. třídy. I v této skupině převažovala děvčata.

Výsledky nám ukázaly, že až na 1. skupinu, kde převažovali chlapci a na 3. skupinu, kde byl počet chlapců a dívek vyrovnaný, převažovala ve zbylých skupinách děvčata. Také jsme mohli zaznamenat překvapivé výsledky ve 3. skupině, kde převažovali žáci z 1. třídy.

Vývoj profilu u dětí jsme mohli zaznamenat v jednotlivých skupinách. **Děti nejdříve začínají kreslit z profilu nejprve hlavu, pak nohy a teprve pak až zbytek těla.**

9. Závěr

Závěrem této práce mohu říci, že bylo velmi zajímavé pozorovat žáky, jak se vypořádali s ne zrovna nejlehčím úkolem. Uvědomuji si, že profil postavy je pro děti velmi náročným. Postavou zepředu děti začínají, a není to pro ně zrovna neznámý úkol, takovou postavu nakreslit. Právě s postavou z profilu se dítě setká málokdy, a proto bylo velmi zajímavé sledovat, jak si děti s tímto úkolem poradí. Opravdu jsem byla zvědavá, jak výzkum této práce dopadne. Velmi přínosné bylo také sledovat děti v jednotlivých ročnících, jak v 1.třídě, tak také děti v 5.třídě, jak úkol zvládnou. Opravdu mě některé děti velmi překvapily a to právě v 1. třídě, kde se výsledky jejich práce odlišovaly. Některé děti vzaly tužku a rovnou začaly kreslit bez otázek a naopak některé potřebovaly vysvětlit co profil postavy znamená.

Celkově mohu říci, že hodnocení obrázků nebylo vůbec lehké. Jsem si vědoma, že rozdělení jednotlivých skupin není v některém případě úplně jednoznačné, a že u jednotlivých skupin není tak jasná hranice mezi nimi. Jednotlivé rozdělování obrázků podle kritérií bylo velmi obtížné. I pro děti bylo těžké nakreslení profilu a obrázky proto nebyly vůbec lehké na hodnocení. Ale i pro nedostatek zkušeností jsem se snažila rozdělit obrázky do skupin tak, aby nám zobrazily, jak se profil v různém věkovém období vyvíjí. V jakém věku děti kreslí profil typický pro jednotlivou skupinu, a jak děti při zobrazení profilu postupují.

Na závěr mé diplomové práce jsem chtěla říci, že i když to byla moje první výzkumná studie, tak mě to opravdu bavilo. I přes problémy hodnocení a rozdělování kreseb tak, aby výsledky co nejvíce ukázaly, jsem ráda, že jsem si mohla zkusit takový výzkum udělat, a určitě se mi taková zkušenost bude hodit i v budoucnosti.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Allen, K. E., Marotz, L. R.: *Přehled vývoje dítěte od prenatálního období do 8 let*. Portál, Praha 2005

Babyrádová, H.: *Symbol v dětském výtvarném projevu*. Masarykova univerzita, Brno 1999

Banaš, J.: *Didaktika výtvarnej výchovy*. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava 1989

Baštická B., Goldmann P.: *Základy klinické psychologie*. Portál, Praha 2001

Čáp, J., Mareš, J.: *Psychologie pro učitele*. Portál, Praha 2001 – 2007, 228 s.

Dacey, J. S., Lennon, K. H.: *Kreativita*. Grada, Praha 2000

Davidov, R.: *Kresba jako nástroj poznání dítěte*. Portál, Praha 2001

Hrabal, V.: *Pedagogicko – psychologická diagnostika žáka*. SPN, Praha 1989

Kucharská, A., Májová, L.: *Dětská kresba v psychologickém výzkumu*. Sborník PdF UK, Praha 2005

Langmeier, J., Krejčířová D.: *Vývojová psychologie 2*. Grada, Praha 2006, 117 s.

Oaklander, V.: *Třinácté komnaty dětské duše*. Drvoštěp, Dobříš 2003

Petrová, A.: *Tvořivost v teorii a v praxi*. Vodnář, Praha 1999

Piaget, J., Inhelderová, B.: *Psychologie dítěte*. Portál, Praha 1997

Pražská skupina školní etnografie: *Psychický vývoj dítěte od 1. do 5. Třídy*. Karolinum UK, Praha 2005

Říčan, P., Vágnerová M.: *Dětská klinická psychologie*. Avicenum, Praha 1991

Švancara, J.: *Diagnostika psychického vývoje 2*. Avicenum, Praha 1974

Vágnerová, M.: *Vývojová psychologie: Dětství, dospělost, stáří*. Portál, Praha 2000, 148 s.

Vítková, M., Toufar, A.: *Výtvarná výchova dětí předškolního věku a školního věku*. Masarykova univerzita, Brno 1986

Uždil, J.: *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Portál, Praha 2002

Uždil, J.: *Mezi uměním a výchovou*. SPN, Praha 1988

Uždil, J., Šašinková, E.: *Výtvarná výchova v předškolním věku*. SPN, Praha 1980

SEZNAM OBRÁZKOVÝCH PŘÍLOH

Příloha č. 1: Ukázka obrázku z 1. skupiny

Příloha č. 2: Ukázka obrázku z 2. skupiny

Příloha č. 3: Ukázka obrázku ze 3. skupiny

Příloha č. 4: Ukázka obrázku ze 4. skupiny

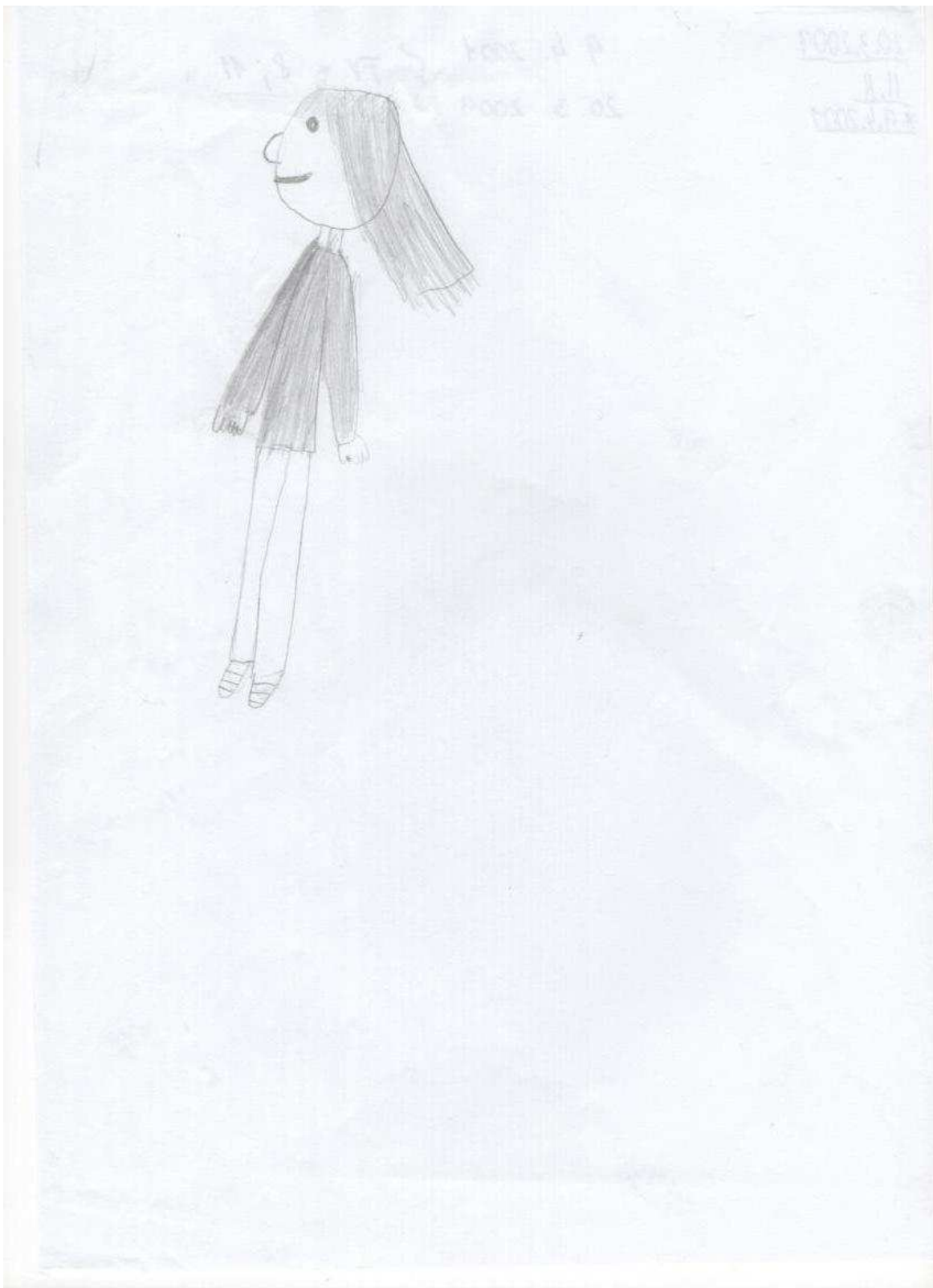
Příloha č. 5: Ukázka obrázku z 5. skupiny

Příloha č. 6: Ukázka obrázku ze 6. skupiny

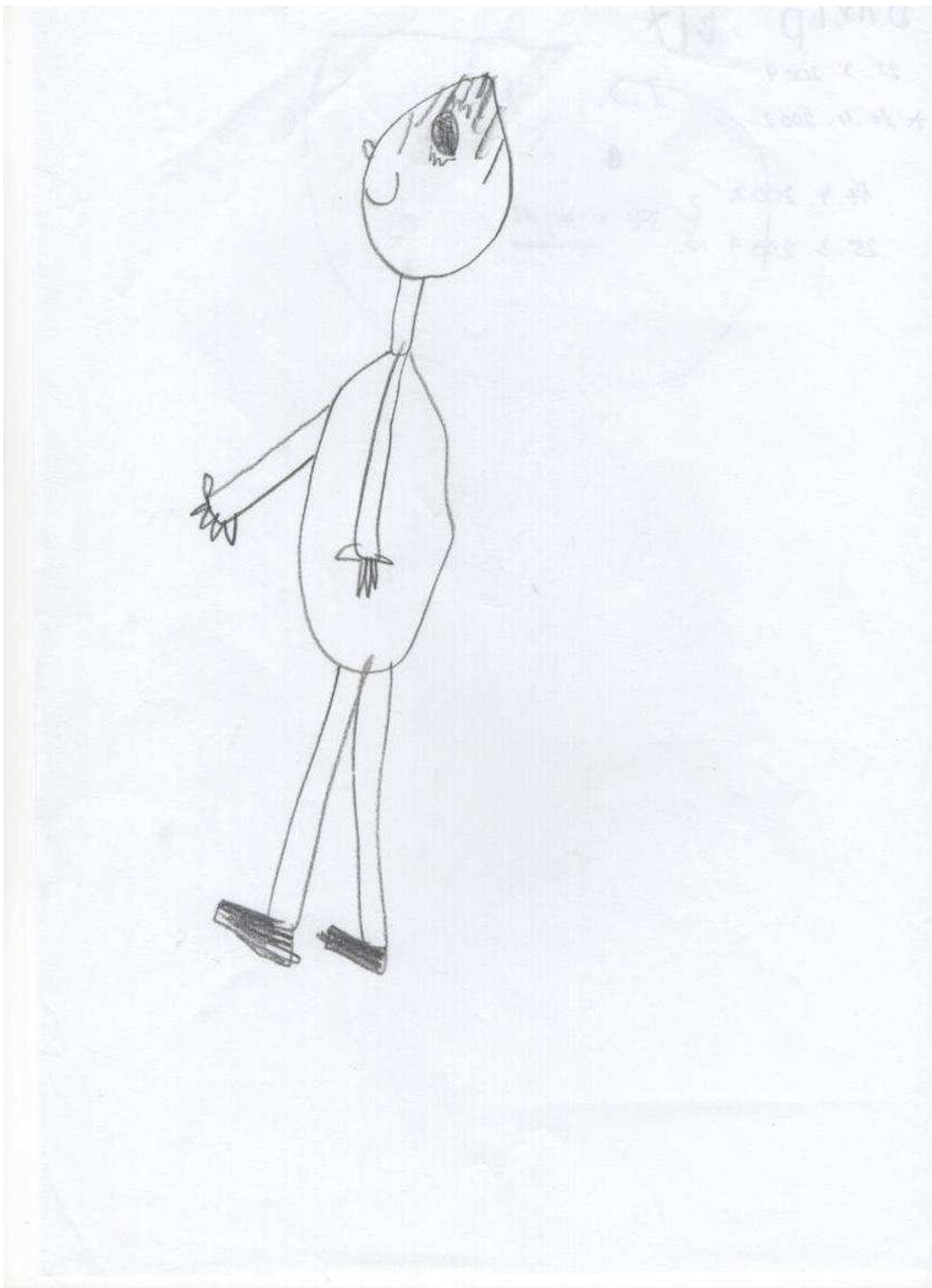
Příloha č.1

Příloha č.2

Příloha č.3

Příloha č. 4

Příloha č. 5

Příloha č. 6

